

תמונת
מצב
חברתית
2009

ת.ד. 36529, תל אביב 61364

טלפון: 03-5608871

פקס: 03-5602205

www.adva.org

advainfo@bezeqint.net

הוועד המנהל

ד"ר יוסי דהאן, יו"ר

גב' גילברט פינקל (מ.א.), גזברית

פרופ' איסמעיל אבו-סעד

ד"ר ניצה ברקוביץ

פרופ' יוסי יונה

פרופ' אורן יפתחאל

פרופ' יוברט לו-יון

פרופ' ריקי סויה

ד"ר יצחק ספורטא

ד"ר דני פילק

ד"ר רחל קלוש

פרופ' אורי רם

ועדת הביקורת

עו"ד עובדיה גולסטני

עו"ד דורי ספיבק

צוות

מנהלת: ברברה סבירסקי

מנהל אקדמי: ד"ר שלמה סבירסקי

רכות מחקר: אתי קונור-אטיאס

חוקרת: עו"ד נוגה דגן-בוזגלו

כלכלנית: האלה אבו חלא

כלכלנית: סאפא אגבריה

חוקרת: יעל סלייטר

רכות-עמיתה, פורום נשים לתקציב הוגן: יעל חסון

רכות-עמיתה, פורום נשים לתקציב הוגן: מייסון ברווי

לוביסטית, פורום נשים לתקציב הוגן: ולריה סייגלשיפר

מנהלת הדרכה: נלי מרקמן

מנהלת משרד: מירה אופנהיים

דו"ח זה הוכן הודות לסיוע של

Ford Foundation
MAZON: A Jewish Response to Hunger
Heinrich Boell Foundation

מרכז אדוה נתמך על-ידי

הקרן החדשה לישראל
Jacob & Hilda Blaustein Foundation
Heinrich Boell Foundation
Naomi & Nehemiah Cohen Foundation
Nathan Cummings Foundation
Friedrich Ebert Stiftung
Ford Foundation
Hadassah Foundation
Mr. Howard Horowitz and Ms. Alisse Waterston
Israel Delegation of the European Commission
Daphna Izraeli Fund
Kahanoff Foundation
Levi Lassen Foundation
MAZON: A Jewish Response to Hunger
Middle East Dialogue/Richard Goodwin
National Council of Jewish Women
Women's Giving Foundation of Baltimore

מבוא

שנת 2009 התאפיינה במאמץ כלל-עולמי לבלום את המשבר הפיננסי והכלכלי הגדול שפרץ בסוף 2008. עם כתיבת שורות אלה יש הצטברות של סימני התייצבות ואף צמיחה מחודשת, אך קשה לצפות כמה זמן תימשך ההתאוששות ומה יהיה אופייה.

ישראל נפגעה מן המשבר פחות מארצות אחרות, אך גם כך הפגיעה לא היתה זניחה כלל וכלל: אחרי ארבע שנים - 2004-2007 - של צמיחה בשיעור שנתי ממוצע של 5% ומעלה, ירד שיעור הצמיחה ב-2008 ל-4.0% וב-2009 ל-0%. שיעור האבטלה, שהלך וירד בשנות הצמיחה עד שהגיע אל מתחת ל-6.0% באמצע 2008, שב לגדול והגיע ל-8% ברבעון השני של 2009. החסכון הפנסיוני של ציבור העובדים בישראל איבד במשבר את כל התשואה שהשיג בשנות הצמיחה; אמנם, חלק גדול מן ההפסד הושב עם התאוששות שוק ההון ב-2009, אולם עובדים שהגיעו לגיל פרישה בתקופת המשבר, או שפרו את קופות הגמל שלהם, נפגעו מאוד.

המשבר הפיננסי והכלכלי העולמי לא היה המשבר היחיד שידעה ישראל בעשור האחרון. בשנים 2001-2003 שרר בארץ מיתון חמור עוד יותר, שהחל עם פקיעת בועת ההיי טק בעולם והלך והעמיק כתוצאה מן האינתיפאדה השנייה. בנק ישראל קבע אז כי אותו משבר היה החמור והממושך ביותר שידעה ישראל מאז היווסדה. על רקע זה קל להבין את קביעתו של בייגה שוחט, שר האוצר לשעבר, כי מבחינתה של ישראל, מפת הדרכים (התכנית לפתרון הסכסוך הישראלי-פלסטיני שהציע הנשיא האמריקני ג'ורג' וו. בוש) היא התכנית הכלכלית הטובה ביותר לישראל.

המשבר של תקופת האינתיפאדה והדרכים שבהן בחרה הממשלה להתמודד עמו העמיקו את האי שוויון בחברה הישראלית: הרוגמאות הבולטות ביותר הן הפגיעה ברשת הביטחון הסוציאלית, שהגדילה את תחולת העוני, והקיצוצים בתקציבי החינוך וההשכלה הגבוהה, שפגעו במי שאינם יכולים לממן לילדיהם תשלומים שדורשים מוסדות שתקציבם קוצץ.

המשבר הנוכחי משפיע גם הוא באופן שונה על חלקים שונים באוכלוסייה: בשנת 2008, הכנסות העשירון העליון של משקי הבית עלו, אם כי במעט - אך הכנסותיהם של כל שאר עשירוני משקי הבית ירדו.

כמו כן, עובדים רבים איבדו את מקומות העבודה שלהם בעקבות קריסת מפעלים. מנגד, עלות השכר של מנהלים בכירים המשיכה לעלות.

התרופה היחידה שמציעה הממשלה היא חידוש הצמיחה והגברתה. אלא שנסיון העבר הקרוב מראה שבצמיחה כשלעצמה אין די: הצמיחה שידע המשק הישראלי בין המחצית השנייה של 2003 לרבעון האחרון של 2008 לא צמצמה את הפערים בשכר, בחינוך ובהשכלה.

הגברת השוויון והצדק החברתי מחייבים מדיניות פעילה של חלוקה הוגנת של המשאבים הקולקטיביים, של שליטה ציבורית בחסכון ארוך הטווח של משקי הבית, של תעסוקה מלאה ושכר מחייב בכבוד, של חינוך ציבורי איכותי לכל, של שירותי בריאות ציבוריים ושל רשת ביטחון סוציאלית אמינה.

כלכלה ברכת הרים

הרחב המשבר היה קצר, יחסית, אבל בישראל הוא התארך ואף העמיק בגלל האינתיפאדה השנייה.

ואז בא שוב גל של חמש שנות צמיחה כלכלית. גל זה, שהתחיל במחצית השנייה של 2003, היה תולדה של מספר גורמים: דיכוי צבאי של האינתיפאדה, שיצר רגיעה בצד הישראלי של הקו הירוק אך גידול, במשך מספר שנים, במצוקה ובעוני בצד הפלסטיני של הקו; התרחבות כלכלית בעולם; ומדיניות האשראי הוול לעסקים שהנהיגה ממשלת ישראל.

כאשר לשנת 2010, בנק ישראל צופה כי הצמיחה תתחדש והתמ"ג יגדל ב-2.5%.

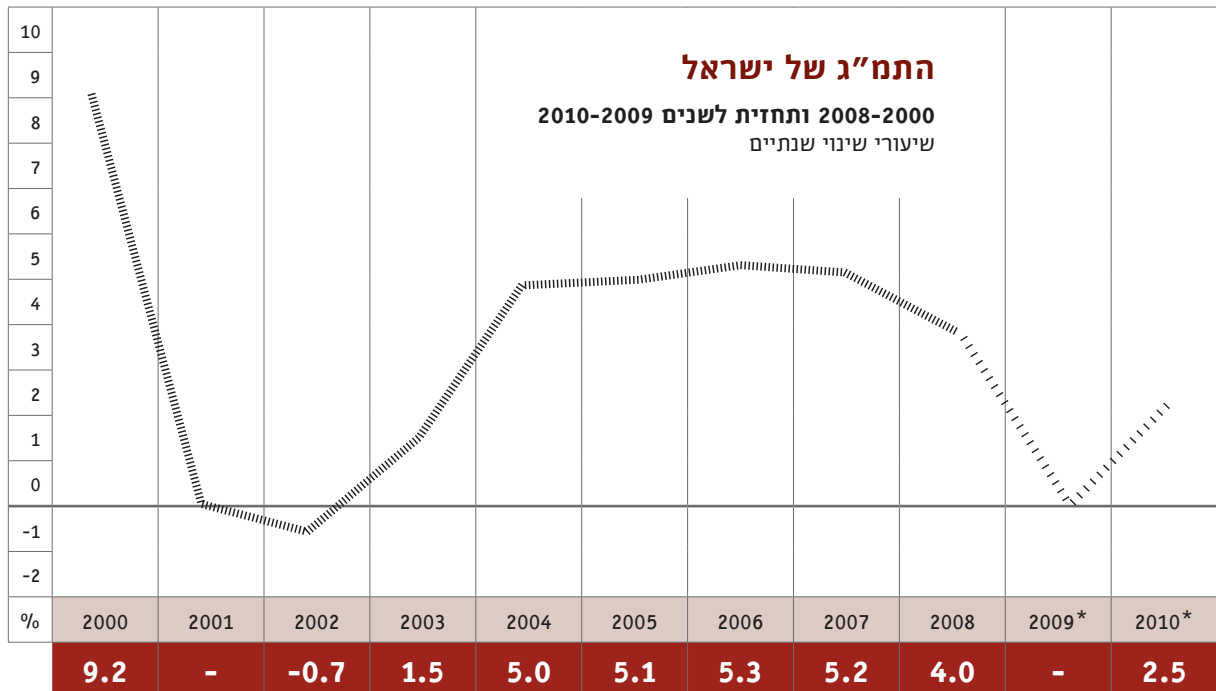
התרשים שלהלן מראה בבירור כי מאז תחילת העשור ישראל מצויה, מבחינה כלכלית, ברכבת הרים.

ב־2009, המשק הישראלי לא צמח כלל: שיעור הצמיחה יעמוד ככל הנראה על אפס. זאת, בעקבות המשבר הפיננסי והכלכלי העולמי שפרץ בסוף 2008.

גם בשנה הקודמת, 2008, היתה ירידה בשיעור הצמיחה, שעמד בסופו של דבר על 4.0%, שיעור נמוך מזה של ארבע השנים הקודמות.

העשור התחיל דווקא בסימן של צמיחה גבוהה - 9.2% ב־2000. היו לכך כמה סיבות: המכירה לתאגידים רב־לאומיים של מיזמי היי טק ישראליים; הגידול בתירות בשנת המילניום; וגם האווירה האופטימית שהשרה המו"מ המדיני שהתנהל אז בין ישראל לפלסטינים.

הזינוק כלפי מעלה הפך עד מהרה לירידה תלולה, תוצאה, מצד אחד, של התפוגגות בועת ההיי טק בעולם ומצד שני, של האינתיפאדה השנייה. בעולם

* תחזית. מקורות: עיבוד של מרכז אדוה מתוך נתוני הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, להלן ה"למ"ס, שנתון סטטיסטי לישראל, שנים שונות; ה"למ"ס "אומדני הבוק לחשבונות לאומיים לשנת 2009", הודעה לעיתונות, 18 באוקטובר 2009; בנק ישראל, "עדכון התחזית המאקרו כלכלית לשנים 2009-2010", הודעה לעיתונות, 1.9.2009.

בגלל רכבת ההרים צמחנו פחות מן העולם

לעומת כ-28.4 אלף דולר בישראל (ב-2008, במחירים שוטפים).

אם ישראל רוצה להידמות לארצות הברית ולשוודיה, עליה לצמוח בקצב מהיר מהן. היא אכן הצליחה לעשות זאת בחלק מן השנים, 2008-2004, כאשר היא צמחה בשיעור ממוצע של 2.9%. אלא שבתקופת האינפלציה, 2003-2001, התמ"ג לנפש, במקום שיגדל, הצטמק בשיעור שנתי ממוצע של 1.7% וכתוצאה מכך הממוצע של כל העשור הוא 1.8% בלבד.

זהו חלק מן המחיר שישראל משלמת על היעדר הסדר מדיני ישראלי-פלסטיני.

צמיחה גבוהים. אזור נוסף שבו נרשמו שיעורי צמיחה גבוהים הוא מזרח אירופה: בתרשים שלהלן ניתן לראות את אוקראינה, עם גידול שנתי ממוצע של 7.7% בתמ"ג, ואת פולין, עם שיעור ממוצע של 4.3%.

בישראל, לעומת זאת, התמ"ג לנפש גדל בשנים 2008-2000 בשיעור נמוך, יחסית, של 1.8%. מבחינה זאת אנו דומים לארצות העשירות בעולם, שכן אנו נמצאים בתווך בין ארצות הברית (1.4%) ובין שוודיה (2.3%). אלא שבארצות אלה, התמ"ג לנפש גבוה הרבה יותר מזה של ישראל: כ-52.2 אלף דולר בשוודיה וכ-47.4 אלף דולר בארצות הברית,

כיוון שישראל סבלה בעשור האחרון משני משברים חמורים ולא אחד, היא צמחה פחות מארצות רבות אחרות.

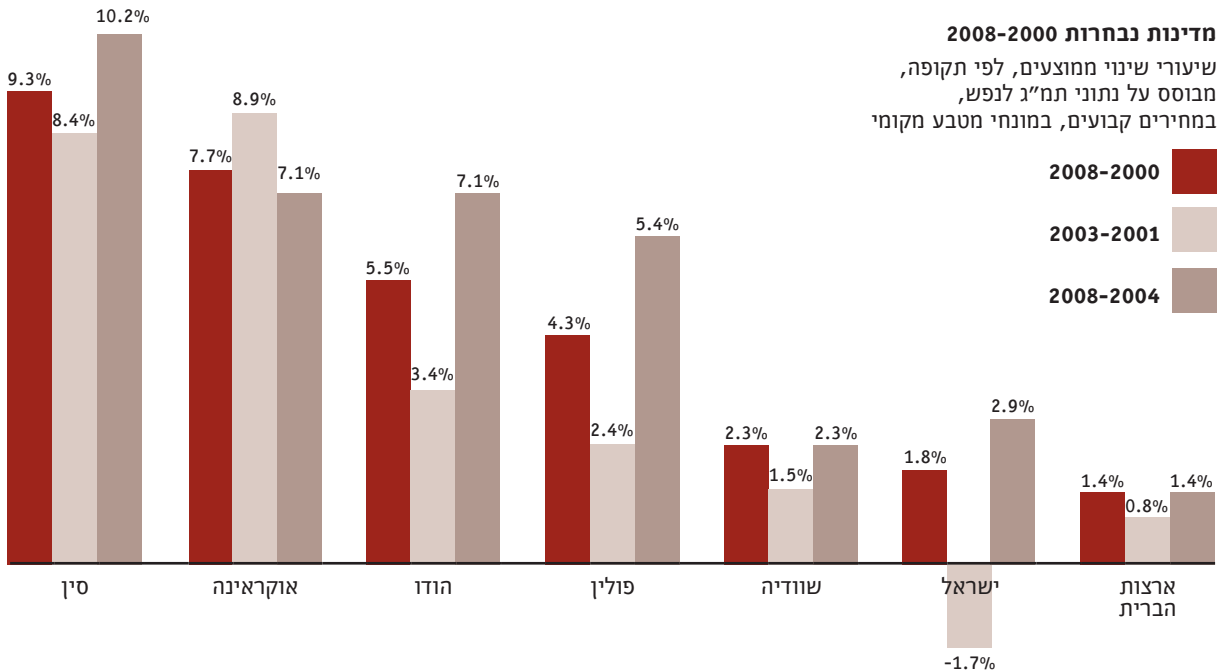
ניתן לראות זאת כאשר בוחנים את השינויים בתמ"ג לנפש. התרשים שלהלן מציג את הגידול בתמ"ג לנפש בארצות נבחרות מאז תחילת העשור ועד 2008 – השנה האחרונה עבורה יש נתונים מלאים.

סין ידעה את הגידול הרב ביותר: התמ"ג לנפש שלה גדל, בממוצע, בשיעור שנתי של 9.3%. גם הודו גדלה בקצב מהיר – 5.5% לשנה, בממוצע. הודו וסין הן הבולטות שבין ארצות דרום מזרח אסיה, שרבות מהן מצטיינות בשיעורי

תמ"ג לנפש

מדינות נבחרות 2008-2000

שיעורי שינוי ממוצעים, לפי תקופה, מבוסס על נתוני תמ"ג לנפש, במחירים קבועים, במונחי מטבע מקומי

הצמיחה היתה בלתי שוויונית

הרחב, ענפים אלה עמדו בעין הסערה של המשבר הפיננסי שפרץ בסוף 2008; מאידך גיסא, אלו גם הענפים שקיבלו את הסיוע הממשלתי הנרחב ביותר בעקבות המשבר. בישראל, ענף הפיננסים נפגע פחות, יחסית, ממקביליו בארצות אחרות.

שני ענפים אלה – פיננסים והיי-טק – מעסיקים, ביחד, כ-13% מכוח העבודה בישראל.

ענפי המסחר, שירותי האירוח והאוכל מעסיקים הרבה יותר ישראלים. בענפים אלה נרשמה צמיחה שלילית בתקופת האינתיפאדה, אולם למן 2004 גבר קצב הצמיחה והוא דומה לזה של תעשיות ההיי-טק והפיננסים.

שיעורי הצמיחה הנמוכים ביותר נרשמו בתעשיות הטכנולוגיה המסורתית: למעשה, בתעשיות אלה נרשמה צמיחה שלילית בין 2002 ל-2008. נזכיר כי תעשיות טכנולוגיה מסורתית מאכלסות רבים מאזורי התעשייה ביישובי הגליל והנגב.

קברניטי הכלכלה – לא רק בישראל – מרכזים את כל מאמציהם בעידוד הצמיחה. אלא שבכך לא די: אם אנו רוצים חברה שוויונית יותר, אנו צריכים לשאוף לכך שתהליך הצמיחה עצמו יהיה שוויוני יותר.

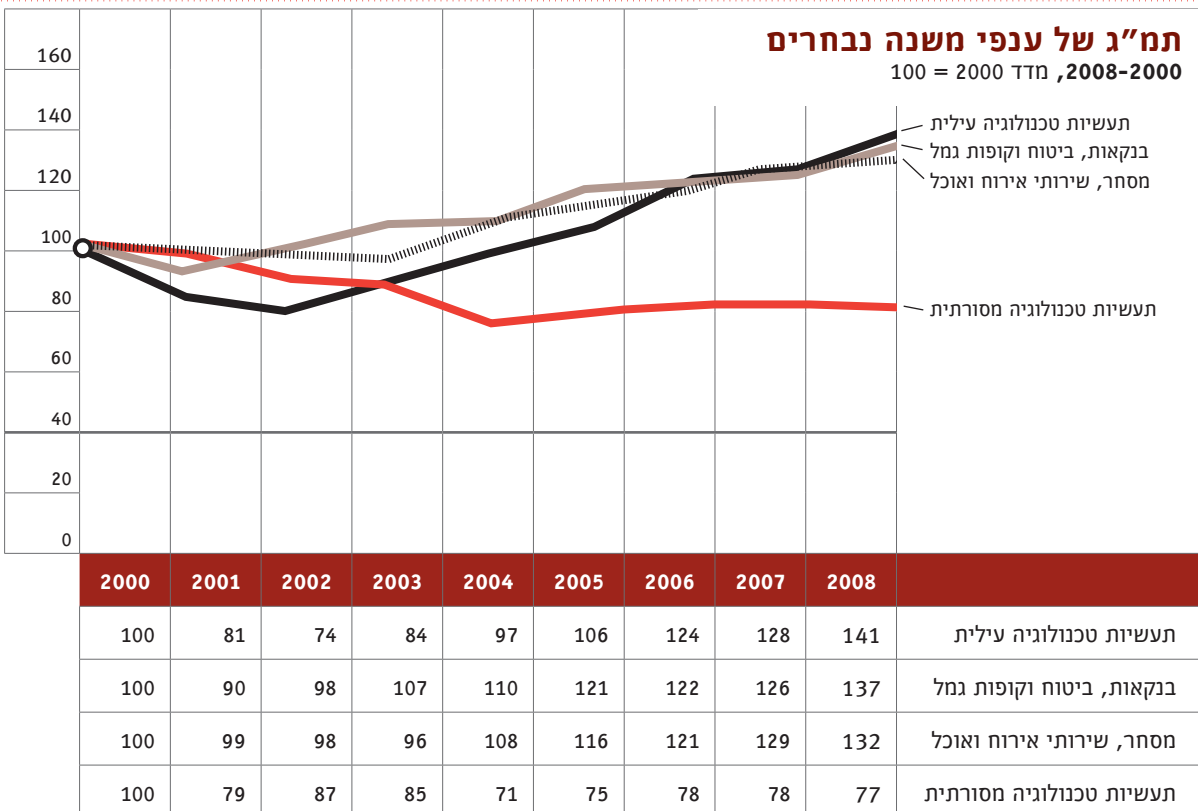
במהלך העשור האחרון צמחו ענפי המשק השונים בקצבים שונים. כיוון שכך, הצמיחה השפיעה באופן שונה על כל אחד מאזורי הארץ ועל כל אחת מן הקבוצות בחברה.

שיעורי הצמיחה הגבוהים ביותר נרשמו בענף ההיי טק ובענפי הבנקאות, הביטוח וקופות הגמל.

תעשיות הטכנולוגיה העלית נפגעו בתקופת האינתיפאדה ולאחריה, שיעורי הצמיחה שלהן היו נמוכים מאלה של ענפי הבנקאות והביטוח. אולם מאז 2006 הן צמחו בקצב מהיר מזה של כל שאר הענפים.

ענפי הפיננסים חוו צמיחה גבוהה במיוחד לאחר האינתיפאדה השנייה. בעולם

תמ"ג של ענפי משנה נבחרים
100 = 2000, 2008-2000

מקור: עיבוד של מרכז אדוה מתוך נתונים שהתקבלו מגן חשבונות לאומיים בלמ"ס.

ההשקעות התרכזו בחלק קטן של ענפי המשק

בתעשיות אלו גדלה מדי שנה בשיעור ממוצע של 8%, לערך, כולל בשנות האינתיפאדה. ב־2008, מלאי ההון בענף זה היה גדול פי 2, לערך, משהיה ב־2000.

בענפים אחרים, ההשקעות היו נמוכות יותר. בתעשיות בעלות טכנולוגיה מעורבת, ההשקעות גדלו בשיעור שנתי ממוצע של 3.5%, לערך; ב־2008, מלאי ההון בענף זה היה גדול פי 1.3, לערך, משהיה ב־2000.

בתעשיות בעלות הטכנולוגיות המסורתיות, קצב ההשקעות היה נמוך עוד יותר – גידול שנתי ממוצע של 1.6%. בין השנים 2000–2008, מלאי ההון בענף זה גדל ב־19%, לערך.

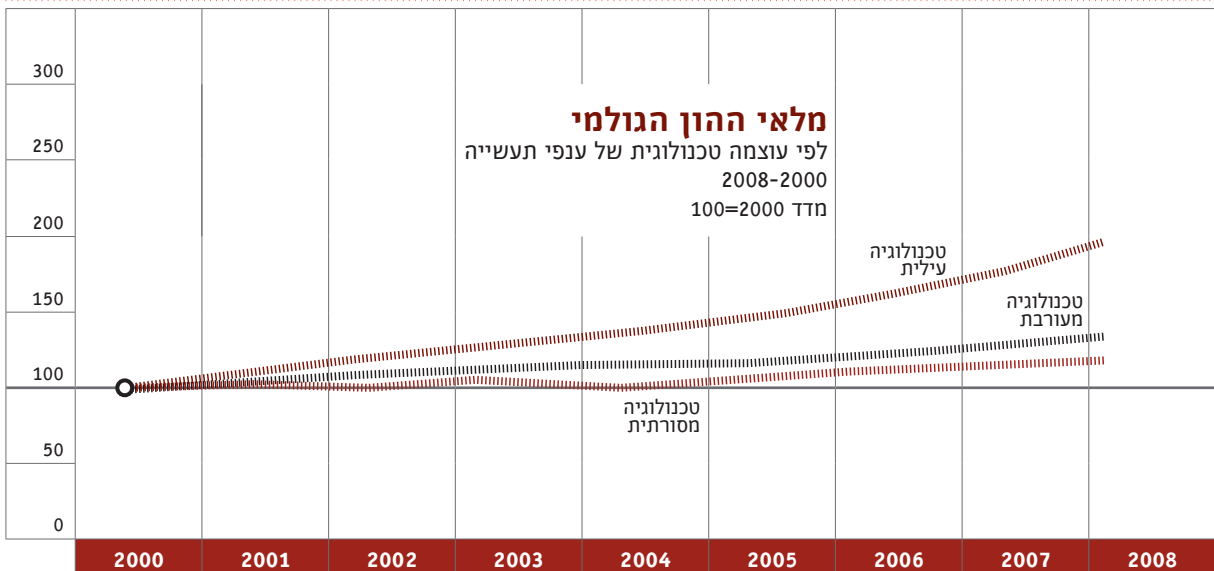
התרשים שלהלן מציג את נתוני ההשקעות, באמצעות שיעורי השינוי במלאי ההון בכל ענף.

על מנת שהצמיחה תהיה שוויונית יותר, ההשקעות צריכות להתפזר באופן שוויוני יותר.

ב־2008, השנה האחרונה עבורה יש נתונים מלאים, המשיכה תעשיית הטכנולוגיה העילית למשוך אליה את החלק הארי של ההשקעות. אחריה באו תעשיות הטכנולוגיות המעורבות: תעשיות טכנולוגיה מעורבת־עלית ומעורבת־מסורתית.

בהיעדר מדיניות ממשלתית המעודדת השקעות במגוון של ענפים ובכל רחבי הארץ, ההשקעות – של ישראלים ושל זרים – התרכזו במספר קטן של מוקדים כלכליים.

בכל השנים שבין 2000 ל־2008, תעשיות הטכנולוגיה העילית משכו את כמות ההשקעות הגדולה ביותר. ההשקעה

הערות: מלאי ההון - סך ההוצאות של מפעלים, ממשלה ומוסדות ללא כוונת רווח על נכסים קבועים לשימוש אזרחי, עבודות בנייה בתהליך, השקעות במכונות, בציוד ובכלי תחבורה. התעשיות המעורבות כוללות מפעלי כימיה ונפט, כרייה וחציבה, פלסטיק וגומי, מכונות וציוד, כלי הובלה, תכשיטים וחפצי חן. בתרשים זה כללנו בענף התעשיות המעורבות את התעשייה המעורבת עילית ואת התעשייה המעורבת מסורתית. מלאי ההון של התעשייה המעורבת כוללים נתונים של תעשיית כלי טיס, אשר מסווגים כשייכים לתעשיית הטכנולוגיה העילית. הסיבה לכך מצוייה בעובדה, שלא ניתן היה לבודד את תת ענף זה (כאמור, כלי טיס) מתוך ענף התעשייה המעורבת עילית, שבו הוא כלול.
מקור: עיבוד של מרכז אודוה מתוך נתונים שהתקבלו מבנק ישראל.

פירות הצמיחה מחלחלים כלפי מעלה יותר מאשר כלפי מטה

של קו הגידול בתמ"ג: כאשר התמ"ג הצטמק, כמו בשנים 2001-2003, הכנסות העשירון העליון קטנו; כאשר התמ"ג התרחב, הכנסות העשירון העליון גדלו - יותר מאלה של עשירונים אחרים.

ב-2008, ההכנסה החודשית ברוטו של העשירון העליון של משקי בית שבראשם שכיר גדלה, אם כי בשיעור מזערי. ההכנסות של כל שאר העשירונים (למעט העשירון התחתון) קטנו.

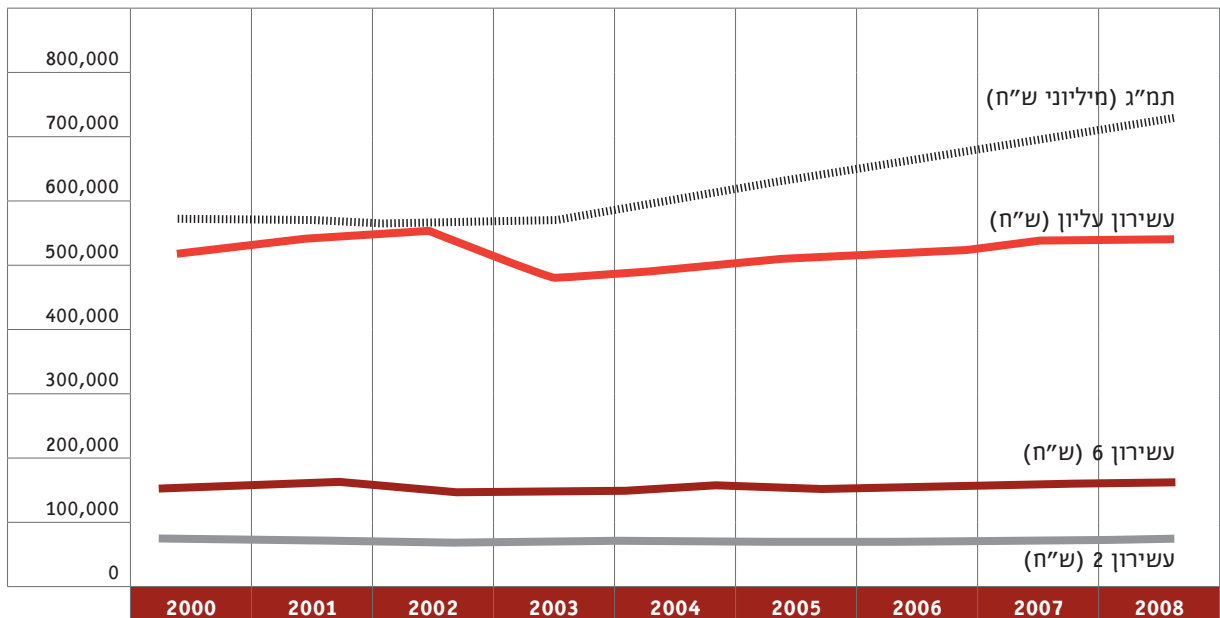
ההכנסה השנתית של משקי-בית בעשירונים נמוכים יותר, הששי והשני, גדלו גם הן בשנות הצמיחה - אבל בשיעור נמוך מזה של העשירון העליון.

במהלך העשור הנוכחי, העשירון העליון נהנה משנות הצמיחה יותר משאר העשירונים. באופן כללי, ההכנסה השנתית הממוצעת של משקי הבית בעשירון זה עלתה בקו מקביל לזה

תמ"ג והכנסה שנתית למשק-בית בישראל

2008-2000

משקי בית שבראשם שכיר, בעשירונים נבחרים, במחירי 2008

הערות: 1. ההכנסה למשק בית היא הכנסה שנתית ברוטו למשק בית. 2. יש לשים לב לכך שהתמ"ג נמדד במיליוני ש"ח, בעוד שההכנסה למשק בית נמדדת בש"ח. בתרשים, קו התמ"ג וקו ההכנסה של העשירון העליון חופפים, אך התמ"ג אינו זהה להכנסת העשירון העליון, שכן מדובר ביחידות מדידה שונות. 3. בדרך-כלל נוהגים להציג את התוצר הגולמי לנפש, ולא את התוצר הכללי (כך עשינו גם אנו, בעמוד 7). כאן בחרנו להציג את התוצר הכללי, כדי להמחיש את החפיפה שבין הצמיחה של המשק ובין הגידול בהכנסות של העשירון העליון. 4. נתוני התמ"ג כוללים חסוים נטו על יבוא. נתוני ההכנסות שבהם אנו משתמשים בעמוד זה ובעמוד הבא לקוחים מסקר הכנסות משקי הבית, שנערך אחת לשנה על ידי הלמ"ס. הלמ"ס מבקש מראשי משקי הבית כי ידווחו על הכנסותיהם מכל המקורות - שכר, קצבאות, הון, נדל"ן וכיו"ב; אלא שבפועל, הסכומים המדווחים קרובים להכנסות משכר ומקצבאות בלבד, כפי שניתן ללמוד מנתונים על שכר המדווחים על ידי מינהל הכנסות המדינה במשרד האוצר. ההפרש בין הסכום המדווח לטוקרי הלמ"ס ובין ההכנסות בפועל של משקי הבית, מכל המקורות, בולט במיוחד, כמובן, במקרה של העשירון העליון: אילו דיווחו משקי הבית בעשירון זה על מלוא הכנסותיהם מכל המקורות, היו הפערים המדווחים בעמוד זה ובעמוד הבא גדולים עוד יותר. **מקורות:** עיבוד של מרכז אדוה מתוך הלמ"ס, שנתון סטטיסטי לישראל, שנים שונות; הלמ"ס, סקר הכנסות, שנים שונות; הנתון לשנת 2008 התקבל מגף צריכה בלמ"ס.

העשירון העליון של משקי הבית - היחיד שהכנסתו גדלה ב-2008

ב-2008, ההכנסה החודשית הממוצעת של משק בית בעשירון העליון גדלה והגיעה ל-44,910 ש"ח לחודש. הכנסותיהם של שאר העשירונים קטנו.

המשבר שפרץ בסוף 2008 פגע גם בישראל, אם כי פחות מאשר בארצות אחרות. בישראל, ראשוני הנפגעים היו עובדי היי טק ופיננסים, שפוטרו או ששכרם הוקפא ואף קוצץ. דבר זה בא לידי ביטוי, ככל הנראה, בעובדה שההכנסת משקי הבית בעשירון העליון גדלה במהלך השנה ב-0.4 אחוז בלבד, בעוד שבשנה הקודמת, 2007, היא גדלה ב-4%.

אם נרחיב את המבט אל התקופה שבין תחילת העשור ל-2008, נראה כי 40% ממשקי הבית בישראל, אלה המצויים בעשירונים 1 עד 4, הרוויחו ב-2008 פחות משהרוויחו בשנת 2000, תחילת העשור.

העשירונים 5 עד 9 הרוויחו רק מעט יותר משהרוויחו ב-2000 - בין 100 ש"ח ל-400 ש"ח לחודש.

העשירון העליון של משקי הבית הרוויח 1,703 ש"ח יותר לחודש, או 20,431 ש"ח לשנה.

הכנסה חודשית ברוטו למשק בית שבראשו שכיר

2008-2000
בש"ח, במחירי 2008

שיעור שינוי				2008	2007	2006	2005	2004	2003	2002	2001	2000	עשירון
2008-2000	ש"ח לשנה	2008-2007	ש"ח לשנה										
1.4%	632	-0.4%	-189	3,696	3,712	3,556	3,521	3,401	3,459	3,391	3,717	3,643	1
-2.4%	-1,711	-2.2%	-1,578	5,718	5,849	5,596	5,542	5,498	5,499	5,646	5,942	5,861	2
-1.1%	-998	-1.3%	-1,136	7,447	7,542	7,186	7,130	7,123	7,076	7,284	7,670	7,530	3
-0.3%	-356	-1.1%	-1,193	9,169	9,268	8,952	8,837	8,868	8,677	8,843	9,403	9,199	4
1.1%	1,417	-0.6%	-864	11,104	11,176	10,843	10,715	10,739	10,426	10,653	11,254	10,986	5
2.6%	4,080	-0.6%	-994	13,415	13,498	13,026	12,852	12,818	12,491	12,676	13,450	13,075	6
1.8%	3,439	-0.9%	-1,729	16,074	16,218	15,683	15,461	15,437	14,933	15,227	16,043	15,787	7
1.5%	3,521	-1.7%	-4,072	19,829	20,168	19,224	19,130	18,798	18,119	18,792	19,801	19,536	8
1.6%	4,820	-1.1%	-3,317	25,778	26,054	25,018	24,728	24,233	23,276	24,332	25,864	25,376	9
3.9%	20,431	0.4%	2,119	44,910	44,733	42,990	42,597	41,184	39,916	45,639	45,095	43,207	10

העשירון העליון של משקי הבית - הגדיל את חלקו בעוגת ההכנסות ב-2008

ב-2008, חלקם של מרבית העשירונים של משקי הבית בעוגת ההכנסות קטן במעט, או שלא השתנה. העשירון היחיד שחלקו בעוגת ההכנסות גדל היה העשירון העליון: מ-28.3% ב-2007 מן העוגה ל-28.6% ממנה ב-2008.

חלוקת ההכנסות לפי עשירונים

2008-2000

מחושב על פי הכנסה חודשית ברוטו של משקי בית שבראשם שכירים, באחוזים

עשירון	2008	2007	2006	2005	2004	2003	2002	2001	2000
1	2.4%	2.3%	2.3%	2.3%	2.3%	2.4%	2.2%	2.3%	2.4%
2	3.6%	3.7%	3.7%	3.7%	3.7%	3.8%	3.7%	3.8%	3.8%
3	4.7%	4.8%	4.7%	4.7%	4.8%	4.9%	4.8%	4.8%	4.9%
4	5.8%	5.9%	5.9%	5.9%	6.0%	6.0%	5.8%	5.9%	6.0%
5	7.1%	7.1%	7.1%	7.1%	7.3%	7.2%	7.0%	7.1%	7.1%
6	8.5%	8.5%	8.6%	8.5%	8.7%	8.7%	8.3%	8.5%	8.5%
7	10.2%	10.3%	10.3%	10.3%	10.4%	10.4%	10.0%	10.1%	10.2%
8	12.6%	12.7%	12.6%	12.7%	12.7%	12.6%	12.3%	12.5%	12.7%
9	16.4%	16.5%	16.5%	16.4%	16.4%	16.2%	16.0%	16.3%	16.5%
10	28.6%	28.3%	28.3%	28.3%	27.8%	27.7%	29.9%	28.5%	28.0%
סה"כ עשירונים 8-1	55.0	55.3	55.3	55.3	55.8	56.1	54.1	55.2	55.5
סה"כ עשירונים 10-9	45.0	44.7	44.7	44.7	44.2	43.9	45.9	44.8	44.5
סך הכל	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%

הערה: שיעורי השינוי שמוצגים בלוח שלעיל חושבו מתוך נתוני המקור. לכן, תיתכן אי-התאמה של עשירית האחוז בלוח. מקורות: עיבוד של מרכז אדוה מתוך הלמ"ס, סקר הכנסות, שנים שונות: הנתון לשנת 2008 התקבל מגף צריכה בלמ"ס.

שיעור המשתכרים מתחת לשכר מינימום גדל

שיעור המשתכרים מעל השכר הממוצע קטן

לעומת זאת, שיעורם של שכירים המשתכרים שכר טוב, דהיינו, שכר ממוצע ומעלה, שעמד ב־2000 על 27.8%, מכלל השכירים, ירד עד 2006 ל־26.1%, אך ב־2007 שב ועלה ל־28.1%.

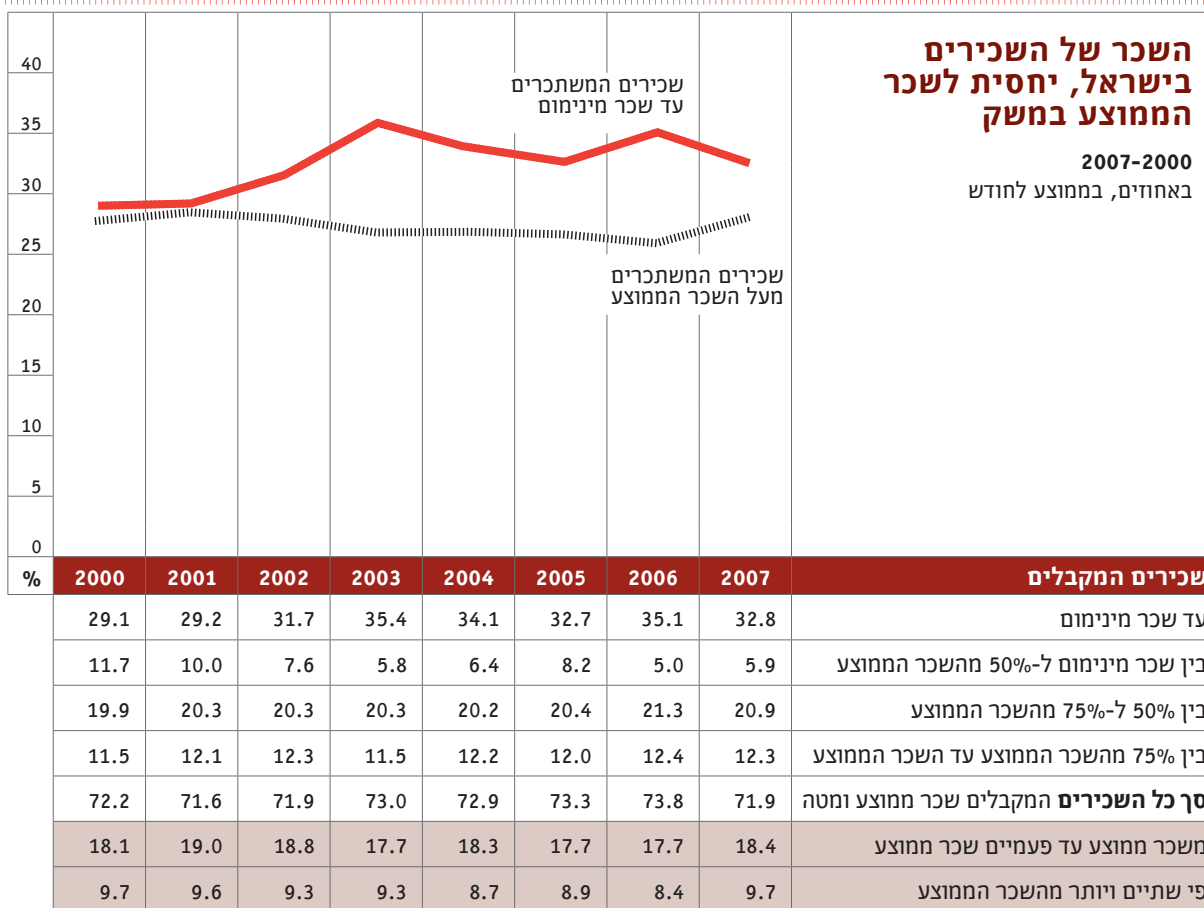
חלקם של כל הישראלים המשתכרים שכר ממוצע ומטה, ירד במעט במהלך העשור, מ־72.2% ב־2000 ל־71.9% ב־2007.

באשר לשנים 2000–2007, הנתונים מראים על גידול בשיעור המשתכרים עד שכר מינימום: בשנת 2000, שיעורם עמד על 29.1% מכלל השכירים; בשנת 2007 עמד שיעורם על 32.8%, וזאת לאחר שב־2006 הוא כבר הגיע ל־35.1%.

עד כה בדקנו את פערי ההכנסות בין משקי הבית. עתה נבחן את פערי השכר ברמת העובד/ת הבודד/ה.

המוסד לביטוח לאומי מפרסם נתונים על שיעור המשתכרים עד שכר מינימום, עד השכר הממוצע ומעל השכר הממוצע.

למרבח הצער, נתונים אלה מתפרסמים באיחור של שנתיים ולכן אין בידינו להצביע על מה שקרה ב־2008.

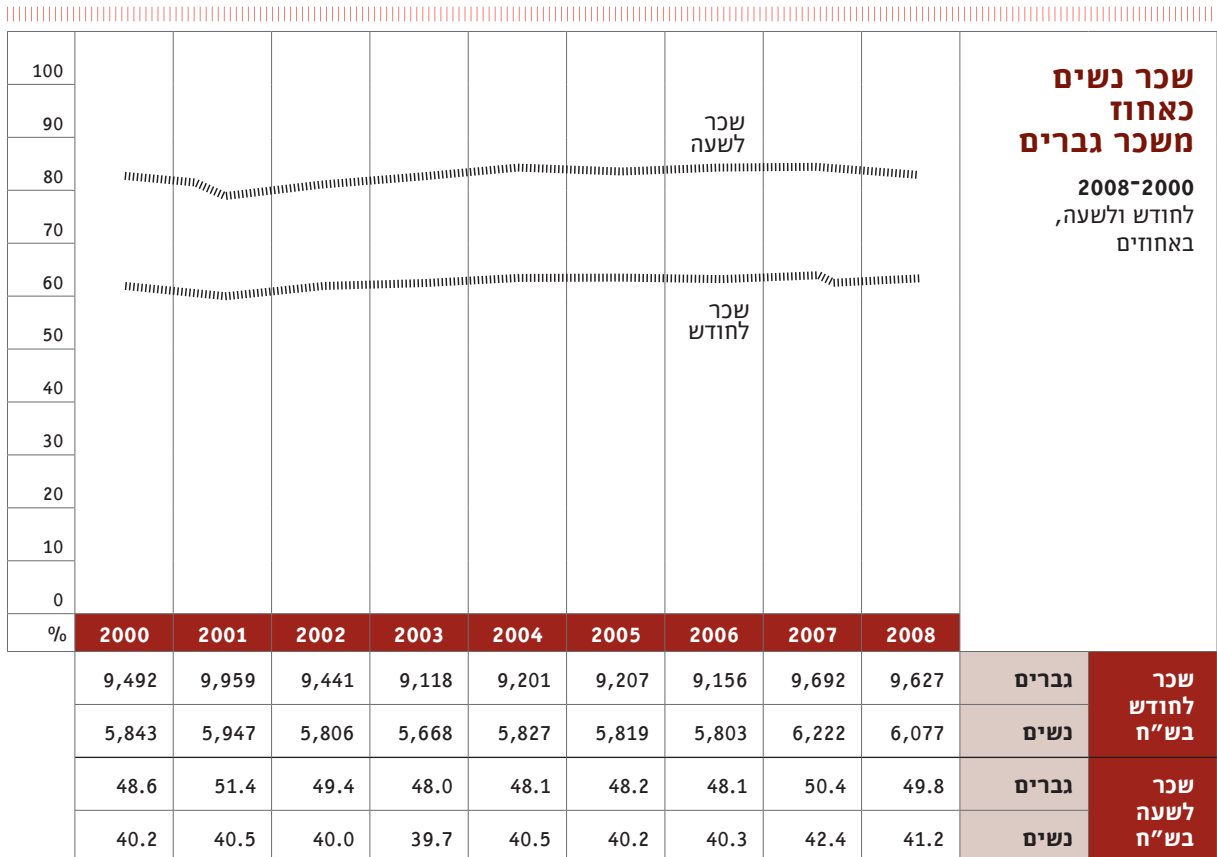
פערי השכר בין נשים לגברים לא השתנו

במהלך השנים 2000-2008, שידעו תקופות של צמיחה גבוהה לצד תקופות של מיתון כלכלי כבר, פערי השכר בין נשים לגברים השתנו רק במעט. השכר החודשי של נשים, שעמד ב־2000 על כ־61.5% משכרם של גברים, עמד ב־2008 על כ־63% משכר גברים, ואילו השכר לשעה של נשים, יחסית לזה של גברים, נותר ללא שינוי - 82.7%.

פערי השכר בין נשים לגברים עמידים, כך דומה, הן למשכרים כלכליים והן לפריחה כלכלית.

ב־2008, השכר הממוצע לחודש של נשים עמד על 6,077 ש"ח - 63.1% מהשכר הממוצע של גברים.

השכר הממוצע לשעה של נשים עמד על 41.2 ש"ח - 82.7% מהשכר לשעה של גברים.

שכרם של שכירים עירוניים אשכנזים עלה מעט, שכרם של מקביליהם המזרחים והערבים ירד

במקביל ירדה גם ההכנסה של השכירים העירוניים הערבים, בארבע נקודות אחוז, מ-71% מן הממוצע ל-67% מן הממוצע. השכירים הערבים חזרו אל רמת השכר שהיתה להם בשנת 2000.

לעומת זאת, ההכנסה של מקביליהם המזרחים (ילידי ישראל לאב יליד אסיה או אפריקה) ירדה בשש נקודות האחוז, מ-6% מעל הממוצע אל הממוצע. זוהי ירידה ראשונה בעשור שבו נרשמה עלייה בהכנסתם של השכירים העירוניים המזרחים.

ב-2008, ההכנסה החודשית של שכירים עירוניים אשכנזים (ילידי ישראל לאב יליד אירופה או אמריקה) גדלה יחסית להכנסה החודשית הממוצעת של כלל השכירים העירוניים – בנקודת אחוז אחת, מ-37% מעל הממוצע ב-2007 ל-38% מעל הממוצע ב-2008.

הכנסה חודשית משכר וממשכורת של שכירים עירוניים
2008-2000
אשכנזים (דור שני),
מזרחים (דור שני),
ערבים

השכר הממוצע = 100

%	¹ 2000	¹ 2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
ילידי ישראל לאב יליד אירופה או אמריקה (אשכנזים דור שני)	139	138	126	137	136	139	136	137	138
ילידי ישראל לאב יליד אסיה או אפריקה (מזרחים דור שני)	95	95	100	100	100	100	102	106	100
ערבים ואחרים	67	70	71	73	75	72	68	71	67

הערות:

1. לא כולל את אוכלוסיית מזרח ירושלים.
  2. שכיר - כל נסקר/ת שהייתה לו הכנסה כלשהי משכר ומשכורת ב-3 החודשים שלפני ביקור הפוקד.
  3. שכר: תשלום תמורת עבודה שנעשתה בפרק זמן קצוב; משכורת: שכר קבוע של עובד שהוא מקבל בדרך כלל אחת לחודש.
  4. הכנסה משכר וממשכורת - הכנסות משכר עבודה של פרטים שכירים.
- מקור: עיבוד של מרכז אדוה מתוך הלמ"ס, סקר הכנסות, שנים שונות; הנתון לשנת 2008 התקבל מנף צריכה בלמ"ס.

הצטמקות הרובד הבינוני

הבינוני עברו לרובד הנמוך ו-42.4% עברו לרובד הגבוה. באותה תקופה הצטמק גם חלקו של הרובד הבינוני בעוגת ההכנסות, בשיעור של 25.8%, מ-27.9% מן העוגה ל-20.7% ממנה. כל הסכום שנגרע מן הרובד הבינוני עבר לידי הרובד הגבוה.

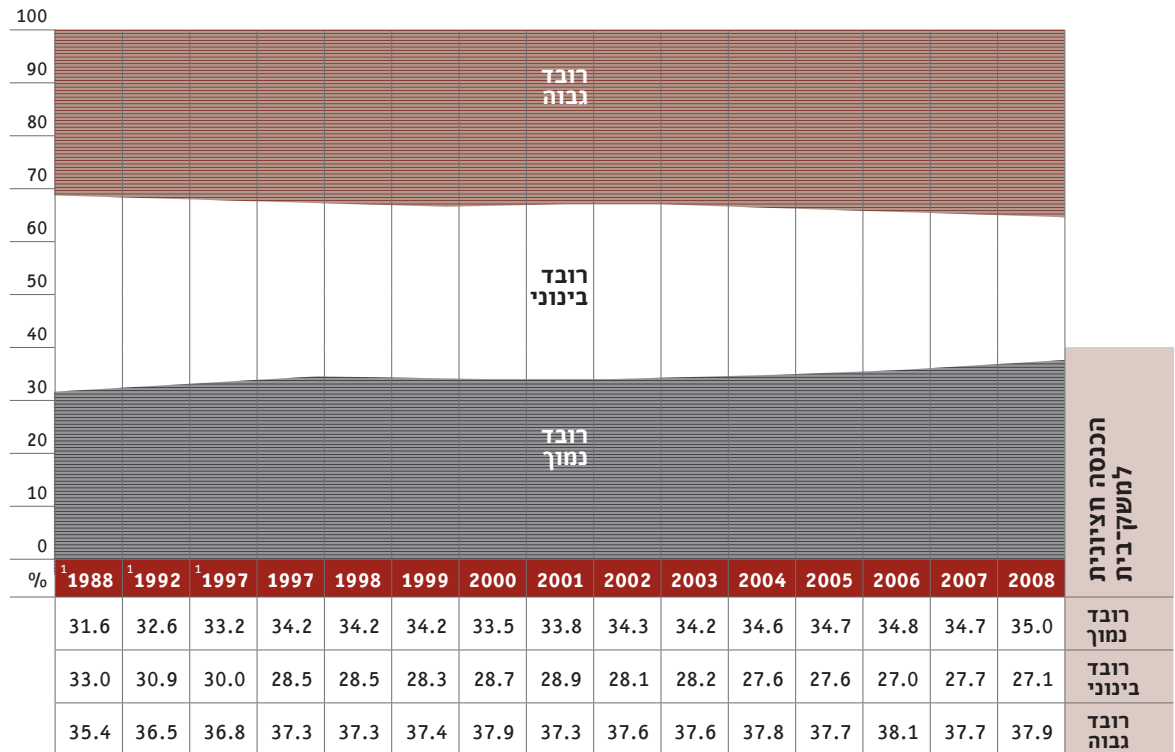
ההצטמקות הגדולה ביותר התרחשה בתקופה שבין 1988 ו-1998: באותן שנים הצטמק הרובד הבינוני מ-33% מכלל

ב-2008 הצטמק המעמד הבינוני: חלקו בקרב כלל משקי הבית בישראל ירד, מ-27.7% ל-27.1%; ואילו חלקו בעוגת ההכנסות של כלל משקי הבית ירד מ-21.0% ל-20.7%.

מדובר במגמה מתמשכת. בין השנים 1988-2008 הצטמק הרובד הבינוני בישראל בשיעור של 18% לערך, מ-33.0% ל-27.1% מכלל משקי הבית. 57.6% ממשקי הבית שנגרעו מן הרובד

שיעור משקי-הבית בכל רובד

1988-2008, באחוזים, לפי הכנסה חציונית למשק-בית שבראשו שכיר/ה

הערות:
 1. הנתונים לשנים 1988-1997 חושבו על פי המדגם הישן.
 2. גבולות המעמד הבינוני הם בין 75% ל-125% מן ההכנסה החציונית של משקי-בית.
 מקור: ייבווד של מרכז אדוה מתוך הלמ"ס, קבצי סקרי הכנסות, שנים שונות.

מז ההכנסה החציונית של משקי-הבית; והרובר הנמוך, שבו מצויים כל משקי-הבית שהכנסתם נמוכה מ-75% מן ההכנסה החציונית של משקי-הבית. על פי הגדרה זו, המעמד הבינוני חובק את העשירונים 5 ו-6 וכן חלק מעשירון 4 וחלק מעשירון 7. עוגת ההכנסות היא הסכום המתקבל כאשר סוכמים את ההכנסה ברוטו של כל משקי-הבית בישראל.

הרבה יותר. בשנת 2008 עמד חלקו של הרובר הבינוני מכלל עוגת ההכנסות עמד על 20.7%.

מהו המעמד הבינוני?

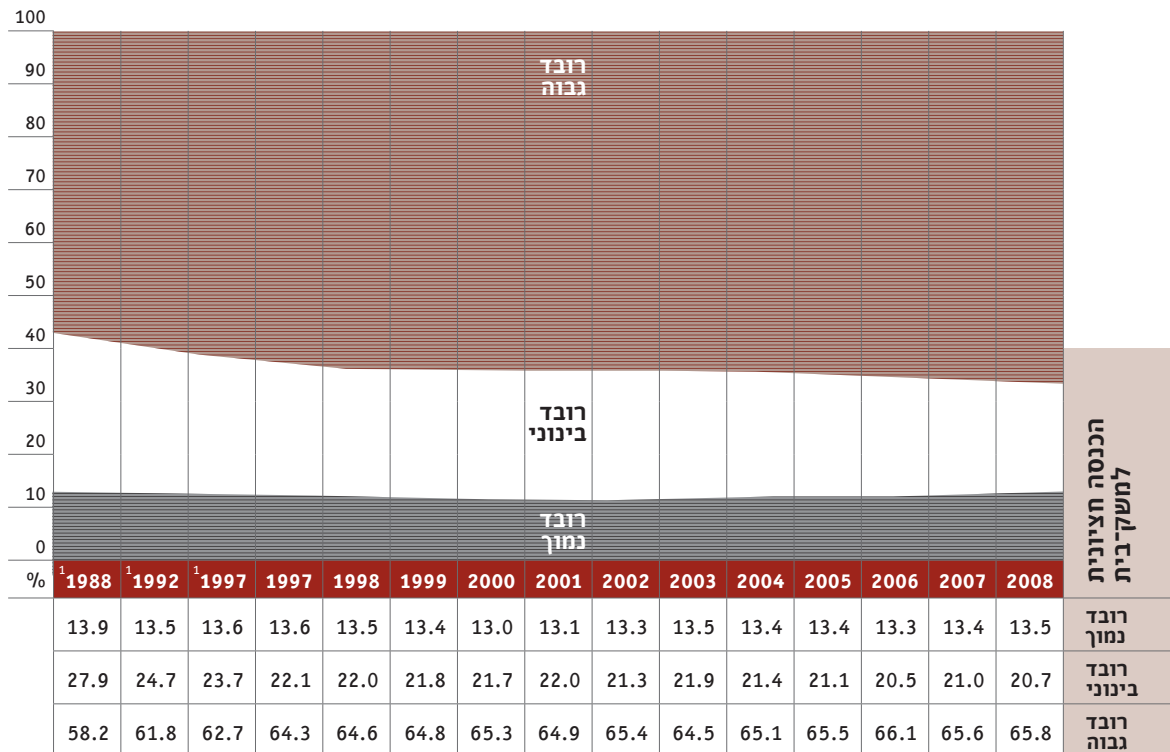
חילקנו את משקי-הבית לשלושה רבדים: הרובר הבינוני, שבו מצויים כל משקי-הבית שהכנסתם היא בגובה של 75% עד 125% מן ההכנסה החציונית של משקי-הבית; הרובר הגבוה, שבו מצויים כל משקי-הבית שהכנסתם גבוהה מ-125%

משקי הבית ל-28.5%. בעשור הנוכחי, במהלך חמש שנות הצמיחה 2004-2008 המשיך המעמד הבינוני להתכווץ עד שהגיע ב-2008 ל-27.1% מכלל משקי הבית.

כך גם לגבי חלקו של הרובר הבינוני בעוגת ההכנסות: בתקופה שבין 1988 ו-1998 ירד חלקו של רובר זה בעוגת ההכנסות מ-27.9% ל-22.0%. גם לאחר מכן נמשכה ההצטמקות, אך בקצב מתון

חלקו של כל רובר בעוגת ההכנסות

1988-2008, באחוזים, לפי הכנסה חציונית למשק-בית שבראשו שכיר/ה

הערות:

1. הנתונים לשנים 1988-1997 חושבו על פי המדגם הישן.
  2. נבולות המעמד הבינוני הם בין 75% ל-125% מן ההכנסה החציונית של משקי-בית.
- מקור: עיבוד של מרכז אדוה מתוך הלמ"ס, קבצי סקרי הכנסות, שנים שונות.

שכר המנהלים הבכירים קפץ כלפי מעלה

ב־2008, בעוד שהכנסתם של מרבית משקי הבית בישראל הצטמקה, שכרם של המנהלים הבכירים גדל.

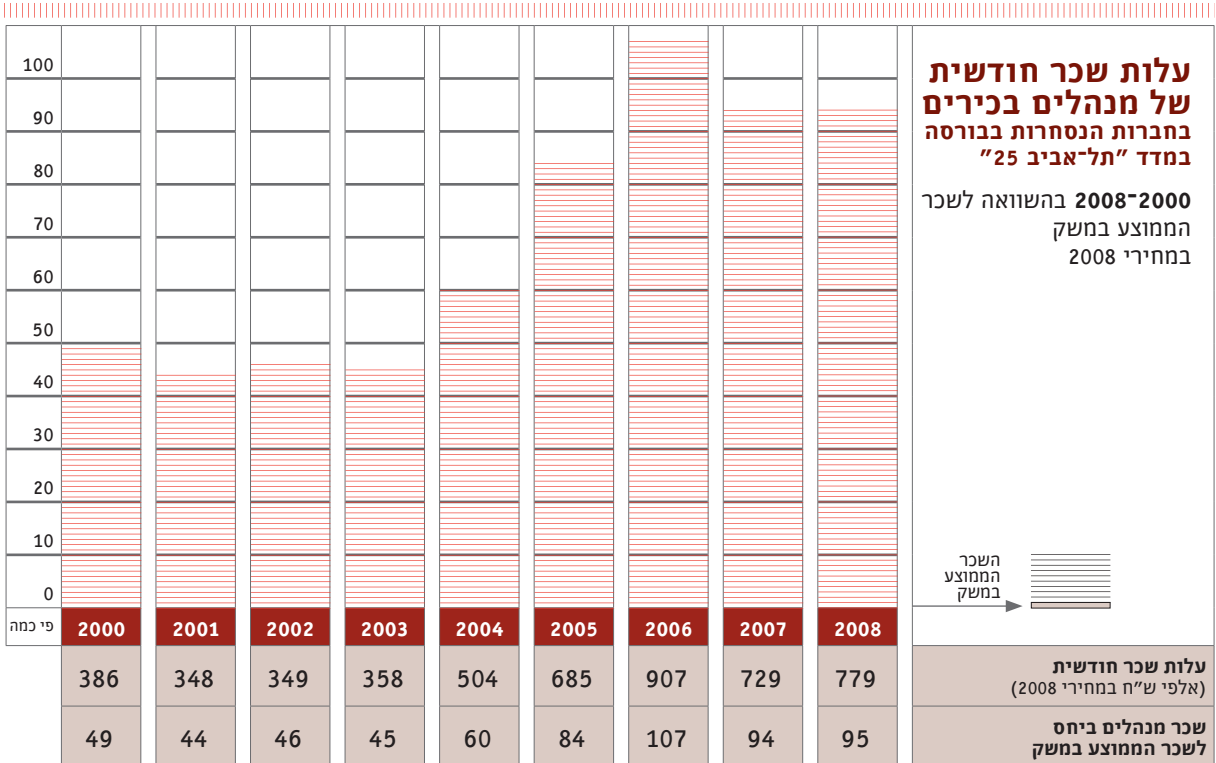
עלות השכר השנתית הממוצעת של מנהל בכיר בחברה הכלולה ברשימת "תל-אביב 25" (25 החברות הגדולות בבורסה) גדלה ב־7% והגיעה ל־9.35 מיליון ש"ח בשנה, או 779 אלף ש"ח בחודש.

עלות השכר השנתית הממוצעת של מנהל בחברה הכלולה ברשימת "תל-אביב 100" (100 החברות הגדולות בבורסה) הגיעה ל־5.14 מיליון ש"ח, או 428 אלף ש"ח בחודש.

נתונים אלה משתלבים במגמה שאיפיינה את כל העשור הנוכחי: הגידול בשכר המנהלים הבכירים בתאגידים העסקיים. בין 2000 ל־2008 קפצה עלות השכר השנתית של המנהלים הבכירים בחברות ברשימת "תל אביב 25" פי 2: מ־4.63 מיליון ש"ח ב־2000 ל־9.35 מיליון ש"ח ב־2008.

ב־2000, עלות השכר החודשית של המנהלים הבכירים בחברות ברשימת "תל אביב 25" היתה גבוהה פי 49 מן השכר הממוצע במשק; ב־2008 היא עמדה על פי 95 מן השכר הממוצע במשק.

בנוסף על השכר, רבים ממנהלי החברות הללו נהנו מתגמולים נוספים כדוגמת אופציות.

הקצוות מתרחקים זה מזה

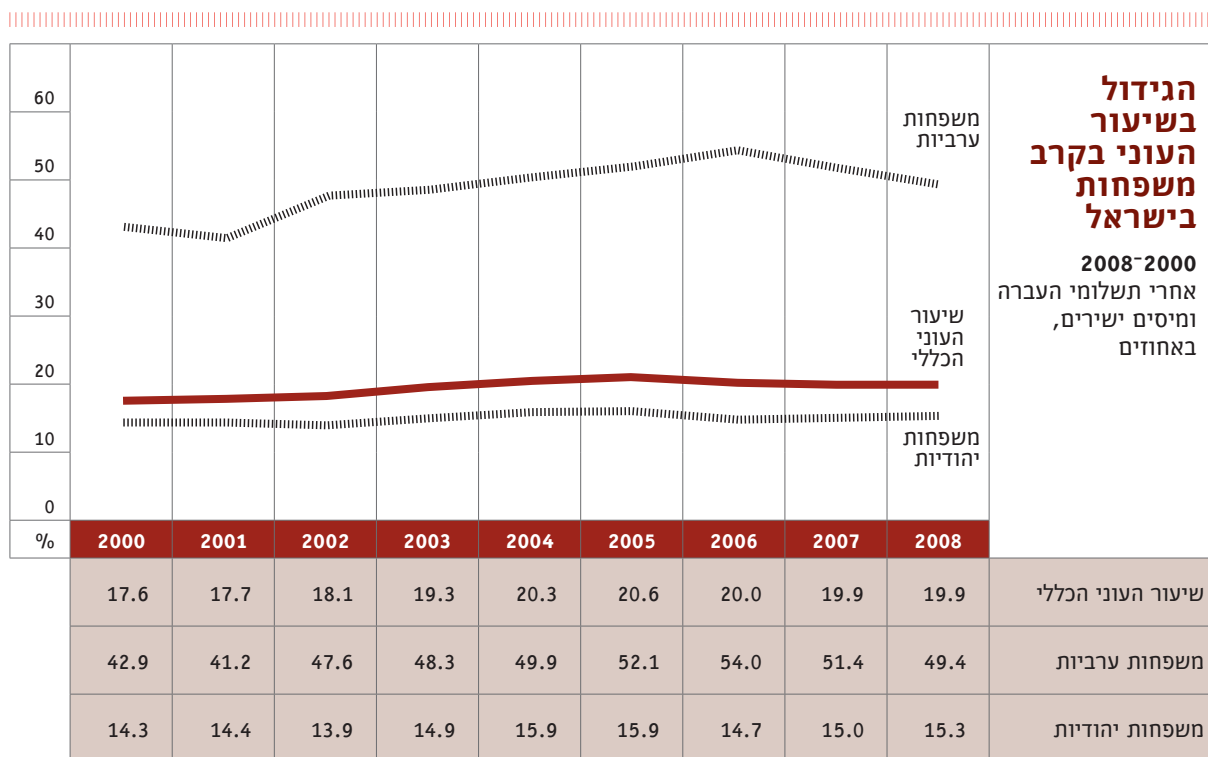
תקופת הצמיחה שבין סיום האינתיפאדה השנייה ובין פריצת המשבר הפיננסי והכלכלי העולמי הצליחה לבלום את התפשטות העוני אך לא הצליחה לצמצם את ממדיו.

גידול חד במיוחד נרשם בהיקף העוני בקרב המשפחות הערביות: מ-41.2% ב-2001 ל-54.0% ב-2006. מאז נרשמה ירידה – אך המרחק מן השיעורים של תחילת העשור עדיין גדול. גם בתחילת העשור, יש להזכיר, התמונה לא היתה ורודה, שכן שיעור העוני בקרב הערבים היה גבוה או פי 3.2, כמעט, מן השיעור בקרב היהודים.

ב-2008, לצד הגידול בשכר הבכירים התבלטה העובדה שתחולת העוני אינה קטנה.

במחצית הראשונה של 2009, שיעורם של משקי הבית שהיו מתחת לקו העוני גדל, מ-17.6% ב-2000 ל-20.6% ב-2005. מאז, הגידול נבלם, אך תחולת העוני נותרה ברמה של כ-20% – שלוש נקודות אחוז מעל לשיעור של תחילת העשור.

הסיבות לכך רבות: היעדר השקעות ביישובים הערביים, שיעור נמוך של השתתפות בכוח העבודה של גברים יהודיים חרדים, מספר רב של משרות חדשות שהן חלקיות, העסקה גוברת של עובדי ועובדות שירותים באמצעות חברות כוח אדם, ועוד.

אי שוויון: חפת האבטלה

בחרנו להציג את הנתונים על דורשי העבודה, מכיוון שהללו כן מתפרסמים לפי יישוב ועל כן הם מאפשרים מבט על ההבדלים הבין-יישוביים ברמת האבטלה. בעזרת נתונים אלה אנו יכולים ללמוד על הבדלים בין יישובים ערביים ליישובים יהודיים ובין עיירות פיתוח ליישובים מבוססים.

בראש רשימת היישובים בעלי שיעורים גבוהים של דורשי עבודה מצויים יישובים ערביים. בקרב היישובים היהודיים, שיעורים גבוהים של דורשי עבודה נרשמו בעיירות פיתוח וביישובים המרוחקים מן המרכז.

ספטמבר 2009 על דורשי עבודה, לפי יישוב, שמתפרסמים באתר שירות התעסוקה על ידי שרות התעסוקה. דורשי עבודה הם מי שפנו ללשכות עבודה של שרות התעסוקה. מובטלים רבים אינם פונים לשרות התעסוקה, אם מפני שאין בקרבתם לשכת עבודה, אם מפני שפניהם הושבו ריקם פעמים רבות בעבר, אם מפני שהם מעריכים כי אין להם סיכוי למצוא עבודה ואם מסיבות אחרות. לכן, מספר דורשי העבודה נמוך ממספר המובטלים. תמונה מלאה יותר של היקף האבטלה מתקבלת מנתונים על בלתי מועסקים, שאותם מפרסמת הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה; הבעיה היא שנתונים אלה אינם מתפרסמים לפי יישוב.

המשבר העולמי שפרץ ב-2008 העלה את שיעור הבלתי מועסקים בישראל, מ-5.9% באמצע 2008 עד ל-7.9% באמצע 2009.

האבטלה פוגעת בעיקר בחלקים היותר חלשים של האוכלוסייה: היא גבוהה ביישובים ערביים יותר מאשר ביישובים יהודיים, בעיירות פיתוח יותר מאשר ביישובים מבוססים, בקרב נשים יותר מאשר בקרב גברים – ובקרב נשים ערביות יותר מאשר בקרב נשים יהודיות. האבטלה פוגעת באלה שמערכת החינוך לא העניקה להם השכלה ראויה. היא פוגעת גם בצעירים שעדיין לא הספיקו לבסס לעצמם אחיזה בשוק העבודה.

הלוח שלהלן מציג נתונים מחודש

שיעור דורשי עבודה

לפי יישוב, ספטמבר 2009, יישובים בעלי 20,000 תושבים ומעלה, באחוזים מכוח העבודה, לפי סדר יורד

4	פתח תקווה	6	אור יהודה	11	באר שבע	7.0	ממוצע ארצי
4	מעלה אדומים	6	בית שמש	10	עפולה	41	הרט
4	ראשון לציון	6	נשר	10	נהרייה	32	אום אל-פחם
4	נס ציונה	6	נתניה	9	קריית ים	31	סח'נין
4	תל אביב-יפו	6	רמלה	9	צפת	29	טמרה
4	מודיעין עלית	6	ביתר עילית	9	אשדוד	26	עראבה
4	חולון	6	קריית מוצקין	9	מג'ד אל-כרום	25	טייבה
4	ירושלים	6	בני ברק	9	מגדל העמק	23	שפרעם
3	קריית אונו	6	בת ים	8	אשקלון	17	עכו
3	הוד השרון	5	אילת	8	באקה אל-גרביה	15	נצרת
3	רמת גן	5	אלעד	8	כרמיאל	15	אופקים
3	גבעתיים	5	דאלית אל-כרמל	8	קריית אתא	14	מעלות-תרשיחא
3	הרצלייה	5	טירה	8	קריית שמונה	14	דימונה
3	מודיעין-מכבים-רעות	5	יהוד	7	לוד	12	קריית גת
3	כפר סבא	5	רחובות	7	חיפה	11	טבריה
2	רעננה	5	מבשרת ציון	7	יבנה	11	נתיבות
2	רמת השרון	5	ראש העין	7	חדרה	11	נצרת עילית
		5	פרדס חנה-כרכור	7	קריית ביאליק	11	ערד

רק כרבע מגילאי 17 להשכלה גבוהה

נמצאו זכאים לתעודת בגרות: 40.8% מקבוצת הגיל. בקרב הזכאים, חלק החזיק בתעודה שלא עמדה בדרישות הסף של המוסדות להשכלה גבוהה. התוצאה: שיעור הזכאים שיכלו להגיש מועמדות להשכלה גבוהה עמד על 35.2% מקבוצת הגיל.

בסופו של דבר רק 26.6% מתוכם הגיעו לאחד המוסדות להשכלה גבוהה עד 2008, דהיינו – 1 מתוך 4.

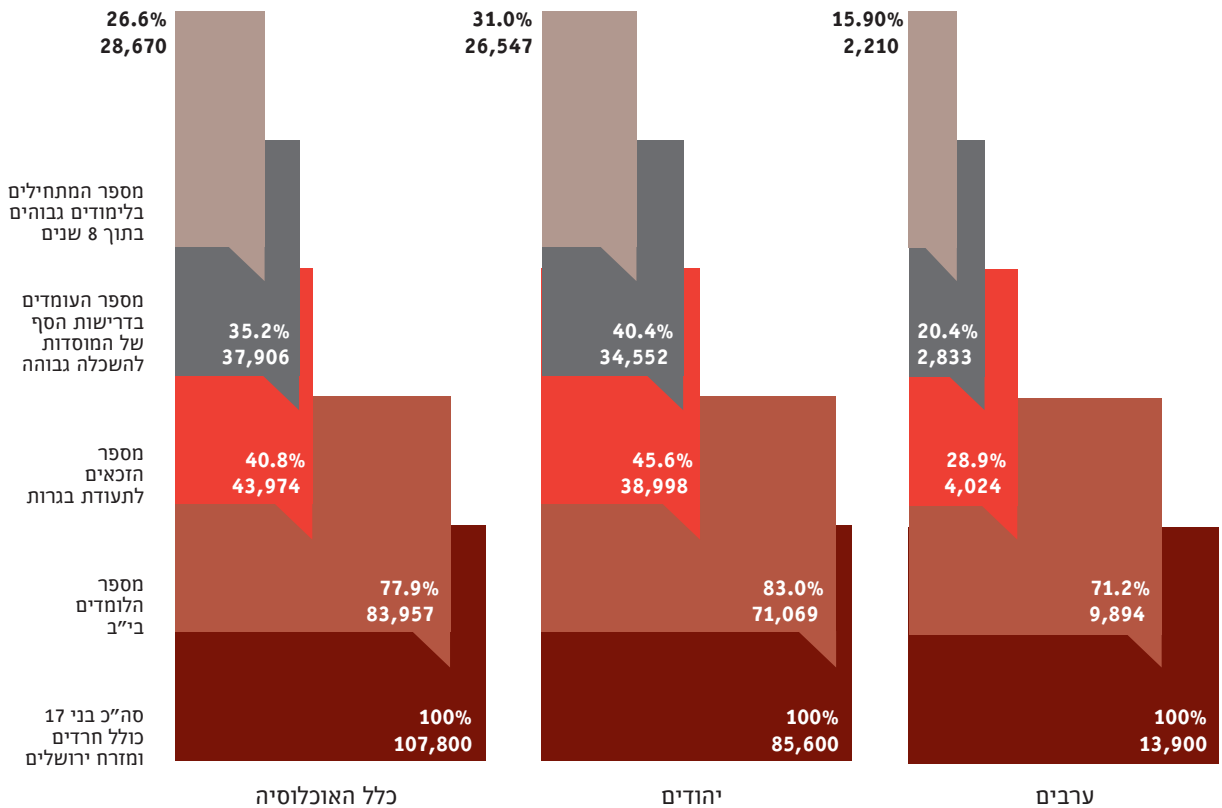
שיעורם של צעירים יהודיים המגיעים להשכלה גבוהה כפול מזה של צעירים וצעירות ערביים.

דרך המלך לעתיד אישי טוב יותר היא רכישת חינוך והשכלה גבוהה. בישראל, דרך זו מסודרת בצורה של פירמידה: כולם מתחילים יחד במדרגה הראשונה, אך ככל שמתקדמים במעלה הפירמידה מספר העולים קטן. אל פיסגת הפירמידה – לימודים אקדמיים – מגיע רק מיעוט.

ב־2008, רק 26.6% מבני/ות הנוער שהיו מבני/ות 17 בשנת 2000 התחילו ללמוד במוסד להשכלה גבוהה.

אם נשחזר את מסלול ההתקדמות של שכבת גיל זו, נמצא: בשנת 2000, רק 77.9% למדו בכיתות י"ב במסלול המוביל לבחינות הבגרות. מתוכם, רק כמחצית

אחוז גילאי 17 שהגיעו להשכלה גבוהה

הערות:

- נתוני הזכאות לבגרות, הם לאחר מועד א'.
  - האחוזים מחושבים מתוך סך כל בני/ות 17 בכל אחת מהקבוצות.
  - ערבים - כולל תלמידים מוסלמים ונוצרים. לא נכללו בדואים בנגב ודרוזים.
  - השכלה גבוהה - סטודנטים הלומדים באוניברסיטאות (לא כולל האוניברסיטה הפתוחה) ובמכללות אקדמיות - פרטיות וציבוריות.
- מקורות:** עיבוד של מרכז אדוה מתוך משרד החינוך התרבות והספורט, המינהל הפדגוגי, אנף הבחינות, נתוני בחינות בגרות, שנים שונות; הלמ"ס, שנתון סטטיסטי לישראל, שנים שונות; מרכז אדוה, זכאות לבגרות לפי ישוב, שנים שונות; נתונים שהתקבלו מן חינוך והשכלה גבוהה בלמ"ס.

מערכת החינוך:

יותר ממחצית בני/ות הנוער אינם זכאים לתעודת בגרות

את תלמידי מזרח ירושלים ואת תלמידי המגזר החרדי, משום שלדעתנו הממשלה נושאת באחריות לרמת ההשכלה של כלל האוכלוסייה - כולל שתי הקבוצות הללו.

הנתונים המוצגים להלן מחושבים על ידי חלוקה של מספר הזכאים לתעודת בגרות ביישוב במספר בני/ות 17 המתגוררים ביישוב.

שיעור הזכאים היכולים להציג מועמדות ללמידה במוסד אקדמי עמד ב־2008 על כ־39% בלבד מקבוצת הגיל.

על מידת האי שוויון ניתן ללמוד מן ההבדלים הבין־יישוביים בשיעור הזכאות לתעודת בגרות.

בחרנו לחשב את שיעור הזכאים לתעודת בגרות מקרב כל קבוצת הגיל, הכוללת

ב־2008, רק 44.4% מבני/ות 17 השיגו תעודת בגרות (כולל מועד חורף). ב־2007 עמד שיעור ההצלחה על 46.3% (כולל מועד חורף) וב־2006 - על 45.9% (כולל מועד חורף). שיעור הזכאות הנוכחי הוא הנמוך ביותר מאז תחילת העשור.

מתוך כלל הזכאים ב־2008, כ־13% החזיקו בתעודה שאינה עומדת בדרישות הסף של המוסדות האקדמיים. דהיינו,

זכאים לתעודת בגרות כאחוז מבני/ות 17 המתגוררים ביישוב

2008, יישובים בעלי 10,000 תושבים ומעלה, באחוזים, לפי סדר עולה

58	מעלה אדומים	47	נתיבות	36	כפר כנא	44.4	מחוצע ארצי
58	ראש העין	47	קריית מלאכי	36	מעלות-תרשיחא	6	מודיעין עילית
59	ראשון לציון	47	טירת כרמל	37	באקה ג'ת	7	בני ברק
59	נצרת עילית	47	אור יהודה	37	אופקים	7	ביתר עילית
59	נס ציונה	48	קריית עקרון	37	ג'דידה-מכר	12	ג'סר אזרקא
59	יקנעם עילית	48	קריית ים	38	לוד	17	ערערה בנגב
60	אור עקיבא	48	חדרה	38	טורעאן	18	ירושלים
61	אשקלון	49	חיפה	38	רמלה	20	אלעד
61	תל מונד	49	גבעת זאב	38	כסייפה	20	אבו סנאן
62	צורן-קדימה	51	דימונה	39	אזור	21	ריינה
62	מבשרת ציון	51	פרידיס	39	נחף	22	כפר מנדא
64	תל אביב-יפו	52	נהרייה	39	מגדל העמק	23	קלנסווה
64	כפר סבא	52	אשדוד	40	צפת	25	רהט
64	קריית מוצקין	52	כרמיאל	40	כפר קאסם	25	יפיע
64	יבנה	53	באר שבע	41	פרדס חנה-כרכור	25	עראבה
65	רמת השרון	53	קריית גת	41	עכו	26	עין מאהל
65	גני תקווה	54	אילת	41	טמרה	26	טייבה
65	גבעת שמואל	55	קריית ביאליק	43	ערד	28	טירה
66	יהוד-נווה אפרים	55	נתניה	43	עיר כרמל	30	אום אל-פחם
67	הרצלייה	55	שדרות	43	כפר יונה	31	ירכא
67	שוהם	55	זכרון יעקב	44	עפולה	31	כפר קרע
69	רעננה	56	אריאל	44	נצרת	32	תל שבע
70	רמת גן	56	קריית שמונה	44	גן יבנה	33	מעלה עירון
71	נשר	56	חולון	45	אבן יהודה	33	בית שמש
71	מודיעין-מכבים-רעות	56	בת ים	45	ערערה	33	שפרעם
72	קריית אונו	56	רחובות	45	בית ג'ן	34	אעבלין
72	גבעתיים	56	קריית אתא	45	טבריה	34	אכסאל
73	הוד השרון	57	פתח תקווה	46	בית שאן	35	סחי'ין
75	כוכב יאיר	57	בנימינה גבעת עדה	46	מגאר	36	שגור

זכאות לתעודת בגרות: עלייה ביישובים מבוססים, ירידה בעיירות פיתוח וביישובים ערביים

מצד שני, אצל הצעירים והצעירות בעיירות הפיתוח וביישובים הערביים (ללא מזרח ירושלים), שיעור הזכאות ירד באופן חד: בעיירות הפיתוח הוא ירד מ-54.2% ב-2004 ל-46.9% ב-2008 – ירידה של 13.5%; ואילו ביישובים הערביים (ללא מזרח ירושלים) הוא ירד מ-42.2% ב-2004 ל-32.4% ב-2008, ירידה של 23.2%.

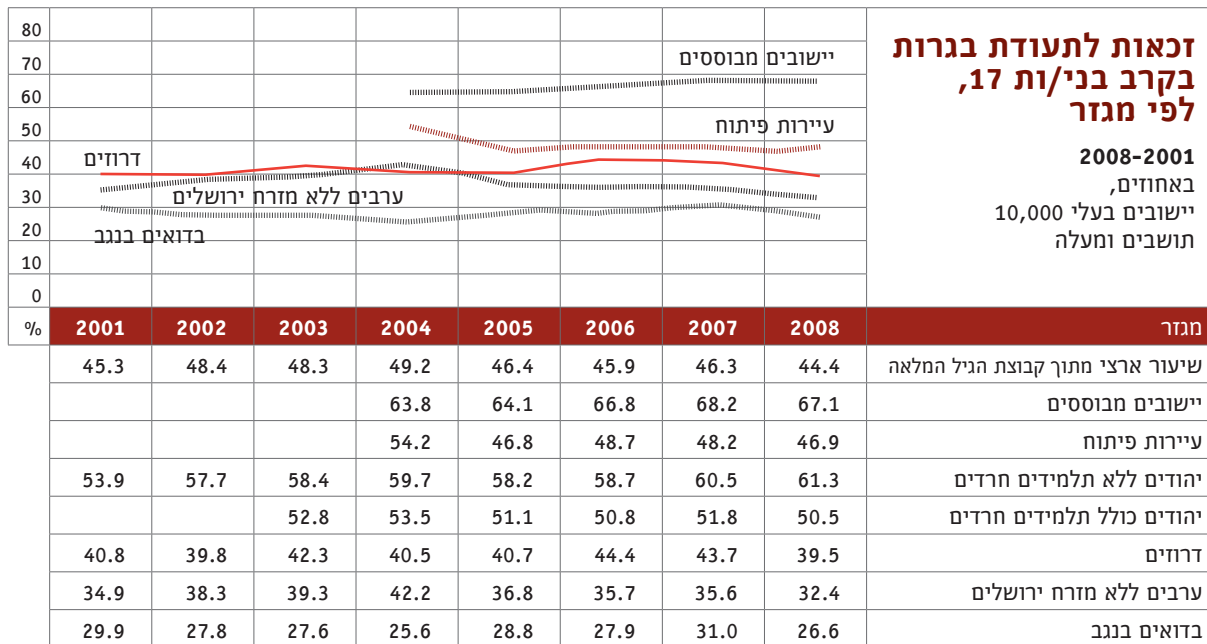
גם אצל הברואים בנגב נרשמה ירידה, ושיעור הזכאות אצלם ב-2008 היה נמוך מזה של 2001. בקרב הדרוזים המגמה היא קופצנית – וגם אצלם שיעור הזכאות ב-2008 נמוך, במעט, ממה שהיה ב-2001.

ב-2008 נרשמה ירידה בשיעור הזכאות לתעודת בגרות בקרב גילאי 17, מ-46.3% ל-44.4%.

מבט על פני העשור כולו מגלה היפוך מגמה: בעוד שבתחילת העשור גדל שיעור הזכאות, מ-45.3% ל-49.2%, אחרי 2004 הוא ירד עד ל-44.4% – שיעור נמוך מזה של תחילת העשור.

כאשר מפרקים את הנתון הכללי לקבוצות אוכלוסייה, מתברר כי הוא מסתיר גידול באי שוויון:

אצל הצעירים והצעירות ביישובים המבוססים לא נרשמה ירידה כלשהי. נהפוך הוא, שיעור הזכאות אצלם עלה, מ-63.8% ב-2004 ל-67.1% ב-2008.

זכאות לתעודת בגרות בקרב בני/ות 17 לפי מגזר

2008-2001
באחוזים,
יישובים בעלי 10,000
תושבים ומעלה

פערים יציבים בהשכלה הגבוהה

הפרדה בין המכללות האקדמיות
הציבוריות לבין אלה הפרטיות.

הנתונים עבור המכללות האקדמיות
קיימים רק עבור 2002/03 ואילך. הם
מצביעים, תחילה, על גידול במספר
הלומדים בהן, בכל שלוש קבוצות
היישובים.

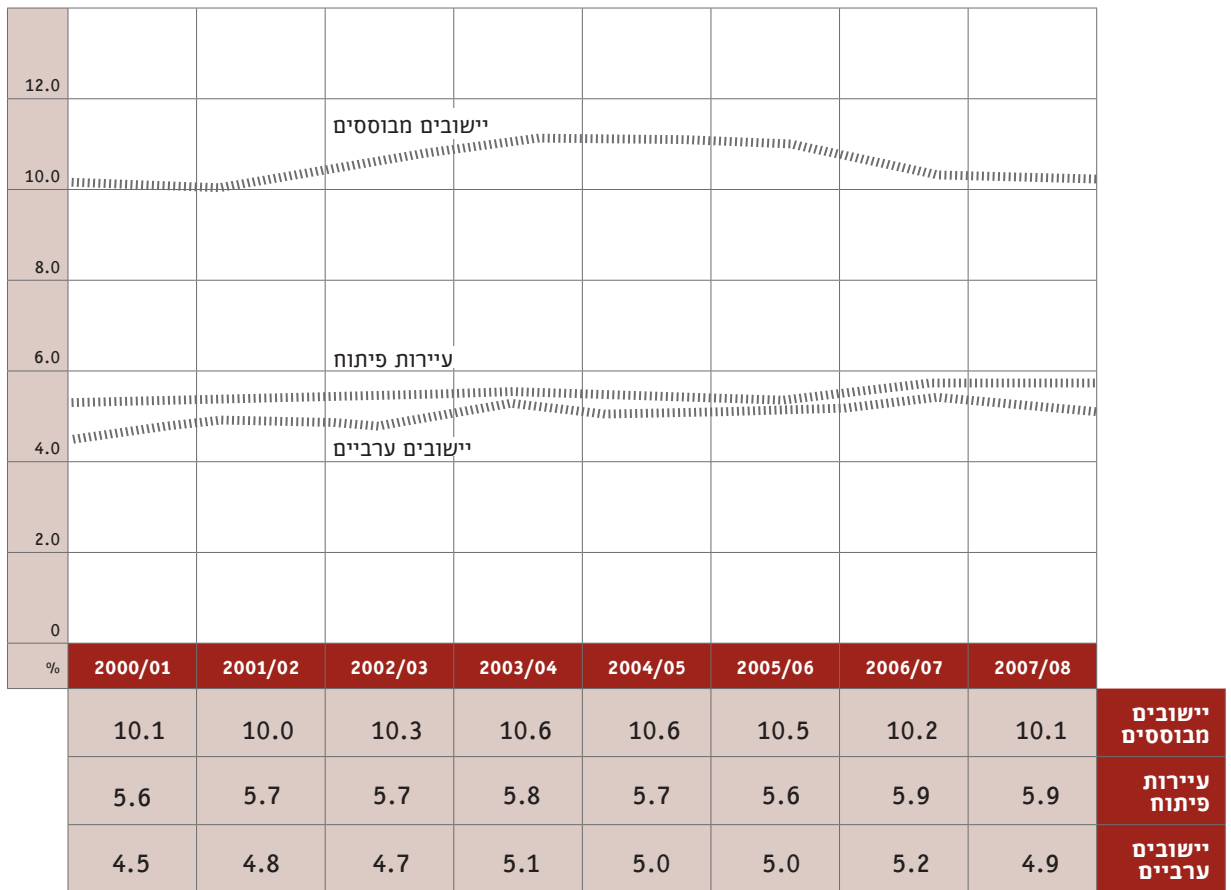
פערים אלה היו יציבים למדי מאז שנת
2000.

הפערים קיימים לא רק באוניברסיטאות
אלא גם במכללות האקדמיות. זאת,
למרות שאחד היעדים של חלק מתוכן,
המכללות הציבוריות, היה פתיחת
הודמנויות בפני תושבי הפריפריה.
לצערנו, נתוני הלמ"ס אינם מאפשרים

ב־2008, שיעור הסטודנטים תושבי
יישובים יהודיים מבוססים בגילאי
20–29 שלמדו לתואר ראשון
באוניברסיטה עמד על 10.1%. שיעור זה
היה כפול מן השיעור המקביל ביישובים
ערביים – 4.9%. בעירות הפיתוח,
השיעור היה גבוה אך במעט מזה של
היישובים הערביים – 5.9%.

סטודנטים לתואר ראשון באוניברסיטאות

2008–2000, לפי סוג יישוב, באחוזים מבני/ות 20–29

הערה: הנתונים אינם כוללים את האוניברסיטה הפתוחה.
מקורות: עיבוד של מרכז אדוה מתוך הלמ"ס, הרשויות המקומיות בישראל, שנים שונות; הלמ"ס, תכונות דמוגרפיות של מועמדים ללימודים, סטודנטים ומקבלי תארים במוסדות להשכלה גבוהה, שנים שונות; הלמ"ס, סטודנטים במוסדות להשכלה גבוהה תשס"ז, אוקטובר 2008; הנתונים על מספר הלומדים באוניברסיטאות ובמכללות אקדמיות לשנת 2008 התקבלו מנף חינוך גבוה בלמ"ס.

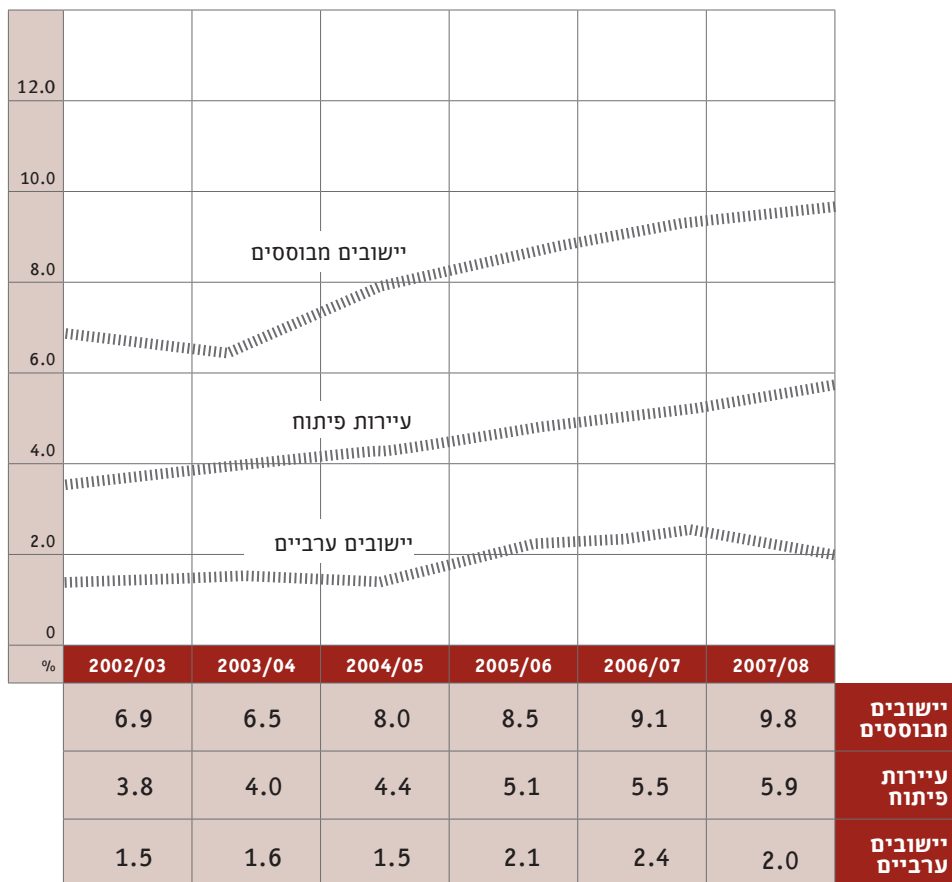

לעומת זאת, ייצוגם של היישובים הערבים במכללות האקדמיות – 2.0% ב־2008 – נמוך משהוא באוניברסיטאות – 4.9%.

עוד הם מעלים כי גם במכללות האקדמיות נהנים צעירי/ות היישובים המבוססים מייצוג יתר. ב־2008, עמד שיעורם על 9.8%, בעוד שבציירות הפיתוח הוא עמד על 5.9%. בשתי קבוצות יישובים אלה, שיעור הלומדים במכללות האקדמיות היה רומה לשיעור הלומדים באוניברסיטאות.

סטודנטים לתואר ראשון במכללות אקדמיות

2008-2002, לפי סוג יישוב, באחוזים מבני/ות 20-29

הערה: לא התפרסמו נתונים לשנים 2001-2000.
מקורות: עיבוד של מרכז אדוה מתוך הלמ"ס, הרשויות המקומיות בישראל, שנים שונות; הלמ"ס, תכונות דמוגרפיות של מועמדים ללימודים, סטודנטים ומקבלי תארים במוסדות להשכלה גבוהה, שנים שונות; הלמ"ס, סטודנטים במוסדות להשכלה גבוהה תשס"ז, אוקטובר 2008; הנתונים על מספר הלומדים באוניברסיטאות ובמכללות אקדמיות לשנת 2008 התקבלו מגי חינוך גבוה בלמ"ס.

סטודנטים לתואר ראשון באוניברסיטאות ובמכללות אקדמיות 2007/8

כאחוז מבני/ות 20-29, לפי יישוב, יישובים שבהם 30 סטודנטים או יותר, לפי סדר יורד בטור של סך הלומדים לתואר ראשון

סך הלומדים לתואר ראשון				סך הלומדים לתואר ראשון				סך הלומדים לתואר ראשון			
מח: שיעור הלומדים במכללה אקדמית	מח: שיעור הלומדים באוניברסיטה	סך הלומדים לתואר ראשון	היישוב	מח: שיעור הלומדים במכללה אקדמית	מח: שיעור הלומדים באוניברסיטה	סך הלומדים לתואר ראשון	היישוב	מח: שיעור הלומדים במכללה אקדמית	מח: שיעור הלומדים באוניברסיטה	סך הלומדים לתואר ראשון	היישוב
7.5	7.3	14.8	אשקלון	4.8	14.2	19.0	חיפה	6.4	6.8	13.2	סך הכל
9.3	5.3	14.6	ראש העין	8.5	10.4	19.0	מזכרת בתיה	13.7	18.7	32.4	להבים
6.8	7.8	14.6	קצרין	7.1	11.9	19.0	קרית מוצקין	16.0	13.2	29.2	אלקנה
7.6	6.9	14.5	מעלה אדומים	6.8	12.2	18.9	קרית ביאליק	9.6	19.0	28.6	הר אדר
3.1	11.4	14.5	כפר יאסיף	9.2	9.6	18.8	נס ציונה	8.9	18.8	27.7	עומר
9.2	5.0	14.3	בית אל	10.7	8.1	18.7	הוד השרון	10.5	16.5	27.0	מיתר
6.8	7.3	14.1	נצרת עילית	9.5	9.1	18.6	כפר סבא	15.4	11.2	26.6	קדומים
8.4	5.7	14.1	חולון	8.9	9.6	18.4	רמת גן	11.1	14.0	25.1	כפר ורדים
7.6	6.4	14.1	ערד	8.9	9.5	18.4	תל אביביפו	6.7	18.1	24.9	גבעת שמואל
8.5	5.5	14.0	עפולה	11.7	6.7	18.4	אורנית	12.9	11.4	24.3	סביון
5.2	8.6	13.9	מעלות-תרשיחא	4.9	13.3	18.2	חורפיש	7.7	16.2	23.9	קרית טבעון
8.1	5.6	13.7	תל מונד	7.2	10.9	18.1	כפר כמא	14.6	8.8	23.4	כפר שמריהו
8.3	5.3	13.6	נתניה	9.1	8.9	18.0	בנימינה-גבעת עדה	12.1	10.8	22.9	רמת השרון
5.1	8.4	13.6	שלומי	8.7	9.2	17.9	גני תקווה	16.4	6.5	22.9	מטולה
8.4	5.1	13.5	כפר יונה	14.5	2.9	17.5	אריאל	11.8	11.0	22.7	קרית אונו
10.0	3.5	13.5	שדרות	10.3	7.1	17.4	ראשון לציון	11.9	10.5	22.4	אבן יהודה
6.7	6.3	13.0	אשדוד	6.0	10.7	16.7	נהרייה	10.9	11.5	22.3	רעננה
4.8	8.0	12.9	קרית ים	5.8	10.9	16.7	ג'ש	10.1	12.1	22.3	אפרתה
4.2	8.6	12.9	ג'וליס	8.7	7.8	16.5	יהוד נווה-אפרים	11.1	11.0	22.1	כוכב יאיר
7.6	5.2	12.8	חדרה	7.1	9.1	16.3	רחובות	5.2	16.8	22.0	נשר
6.8	6.1	12.8	קרית גת	7.1	9.1	16.2	גדרה	9.5	12.3	21.8	רמת ישי
6.8	5.9	12.8	צורן-קדימה	9.3	6.9	16.2	פתח תקווה	10.5	10.8	21.3	גבעתיים
3.6	8.9	12.5	ראמה	8.2	7.7	16.0	גבעת זאב	10.2	11.1	21.3	שוהם
7.1	5.2	12.3	בית דגן	7.6	8.1	15.8	יבנה	9.8	11.0	20.8	מודיעין-מכבים-רעות
7.4	4.9	12.3	אזור	7.8	8.0	15.7	בית אריה	12.5	8.4	20.8	אלפי מנשה
3.6	8.3	11.9	נצרת	7.9	7.7	15.6	גן יבנה	3.8	16.7	20.5	מעיליא
3.9	8.0	11.9	עכו	9.9	5.5	15.4	קרית שמונה	12.3	8.0	20.2	הרצליה
5.7	6.1	11.8	בית שאן	8.0	7.3	15.3	באר שבע	8.8	11.4	20.2	זכרון יעקב
4.9	6.9	11.8	טבריה	6.1	9.0	15.1	קרית אתא	9.2	11.0	20.1	מבשרת ציון
5.6	6.0	11.6	מצפה רמון	6.0	9.1	15.0	יקנעם עילית	10.9	8.5	19.4	קרני שומרון
6.3	5.2	11.5	פרדס חנה-כרכור	5.0	10.0	15.0	פסוטה	9.7	9.5	19.3	נרמיאל
4.3	7.0	11.3	דבוריה	11.6	3.3	14.9	אליכין	11.7	7.4	19.1	פרדסייה

סך הלומדים לתואר ראשון			היישוב
מח: שיעור	מח: הלומדים בכללה	מח: שיעור באוניברסיטה	
0.8	5.1	5.9	כסרא סמיע
1.4	4.5	5.8	ג'דידה מכר
1.9	3.8	5.7	עין מאהל
3.3	2.3	5.6	בית שמש
1.6	3.7	5.3	כפר קאסם
2.7	2.5	5.2	קלנסווה
2.1	2.9	5.0	בסמ"ה
1.7	3.3	5.0	מעלה עירון
1.2	3.7	4.9	טובא זנגריה
2.5	2.1	4.7	מג'דל שמש
1.1	3.5	4.6	בועינה נוג'ידאד
1.5	2.8	4.4	אום אל-פחם
2.3	1.6	3.9	בני ברק
1.6	2.2	3.8	זרזיר
0.7	3.1	3.8	פורידיס
1.2	2.5	3.7	בסמ"ת טבעון
1.1	2.5	3.6	כפר מנדא
1.5	1.9	3.4	בוקעאטא
0.9	2.4	3.3	ביר אל מכסור
2.2	0.9	3.1	אלעד
1.5	1.6	3.1	עילוט
0.7	2.3	3.0	כסייפה
0.8	2.1	2.9	לקיה
1.3	1.4	2.8	רהט
1.5	1.1	2.7	תל שבע
0.8	1.9	2.6	חורה
0.7	0.7	1.5	ערערה בנגב
1.1	0.1	1.1	בית ר' עילית
0.7	0.2	0.9	מודיעין עלית

סך הלומדים לתואר ראשון			היישוב
מח: שיעור	מח: הלומדים בכללה	מח: שיעור באוניברסיטה	
4.0	4.3	8.2	כפר ברא
1.9	6.2	8.1	יאנוח'ג'ת
5.0	3.1	8.1	קרית ארבע
1.4	6.6	7.9	מג'אר
2.1	5.8	7.9	דייר חנא
1.6	6.3	7.9	נחף
1.7	6.0	7.7	משהד
3.0	4.7	7.7	טירה
3.4	4.3	7.7	אבו גוש
2.8	4.8	7.6	כפר קרע
2.3	5.0	7.3	ריינה
1.3	6.0	7.3	אעבלין
1.2	6.1	7.3	טמרה
1.7	5.5	7.2	אבו סנאן
1.8	5.5	7.2	כפר כנא
1.8	5.2	7.1	שפרעם
1.6	5.5	7.0	סח'ין
2.5	4.5	7.0	כעביה טבאש חג'אגרה
1.8	5.2	7.0	עראבה
1.9	4.9	6.8	שבלי אום אל-גנם
3.5	3.4	6.8	אכסאל
3.9	2.7	6.6	רמלה
1.4	5.2	6.6	ירכא
2.6	3.9	6.5	ג'לג'וליה
1.1	5.3	6.4	כאבול
1.4	4.8	6.2	שעב
1.9	4.3	6.2	באקה ג'ת
2.9	3.2	6.1	טייבה
1.2	4.9	6.1	שגור
2.1	3.9	5.9	ערערה

סך הלומדים לתואר ראשון			היישוב
מח: שיעור	מח: הלומדים בכללה	מח: שיעור באוניברסיטה	
3.1	8.3	11.3	פקיעין
3.7	7.4	11.0	צפת
5.7	5.3	11.0	בני עי"ש
3.2	7.5	10.7	טירת כרמל
7.8	2.8	10.7	מעלה אפרים
5.8	4.9	10.6	ירוחם
5.7	4.9	10.6	מנדל העמק
6.5	4.0	10.5	דימונה
4.3	6.1	10.5	חצור הגלילית
2.4	7.8	10.2	כאוכב אבו אליהג'א
5.3	4.9	10.2	קציר חריש
5.8	4.4	10.2	אור עקיבא
4.8	5.2	10.0	קרית עקרונ
5.7	4.3	10.0	באר יעקב
2.2	7.7	9.9	טורעאן
5.7	4.1	9.8	בת ים
2.3	7.4	9.7	דאלית אל-כרמל עספיא
2.5	7.1	9.6	סאג'ור
0.2	9.4	9.6	מזרעה
5.0	4.5	9.5	קרית מלאכי
2.8	6.6	9.4	עיילבון
2.8	6.4	9.2	יפייע
5.8	3.4	9.2	אופקים
2.6	6.0	8.6	אילת
5.7	2.8	8.5	נתיבות
4.6	3.8	8.5	לוד
2.2	6.2	8.4	בית ג'ן
4.1	4.3	8.4	ירושלים
2.8	5.6	8.3	זמר
5.9	2.4	8.3	אור יהודה

הערות: 1. הל"מס מפרסמת נתונים על סטודנטים לתואר ראשון באוניברסיטאות ובמכללות אקדמיות רק עבור יישובים שבהם 30 סטודנטים או יותר. הממוצע הארצי של הלומדים לתואר ראשון באוניברסיטאות ובמכללות אקדמיות כולל את כל הסטודנטים לתואר ראשון מכל היישובים בארץ, בכלל זה גם יישובים שעבורם הל"מס לא פירסם נתונים.
 2. מכללה אקדמית - סך הסטודנטים הלומדים במכללות פרטיות ומכללות ציבוריות לקראת תואר ראשון.
מקורות: עיבוד של מרכז אדוה מתוך הל"מס, רשויות מקומיות בישראל 2007, קובץ נתונים לעיבוד, אתר האינטרנט של הל"מס; הנתונים על מספר הלומדים באוניברסיטאות ובמכללות התקבלו מנקי חינוך גבוה בל"מס.

מערכת הבריאות:

שחיקה במימון הציבורי ועלייה בתשלומי חולים

כאשר העדכון אינו מלא, מערכת הבריאות נאלצת לגייס משאבים נוספים, בראש ובראשונה באמצעות גביית תשלומים עבור תרופות וטיפולים, מעבר למה שמשלמים במסגרת דמי בריאות.

אילו היה הסל מתעדכן במלואו מדי שנה, המימון שלו היה עומד ב-2008 על 34.8 מיליארד ש"ח לערך, בעוד שבפועל הוא עמד באותה שנה על 26.6 מיליארד ש"ח לערך.

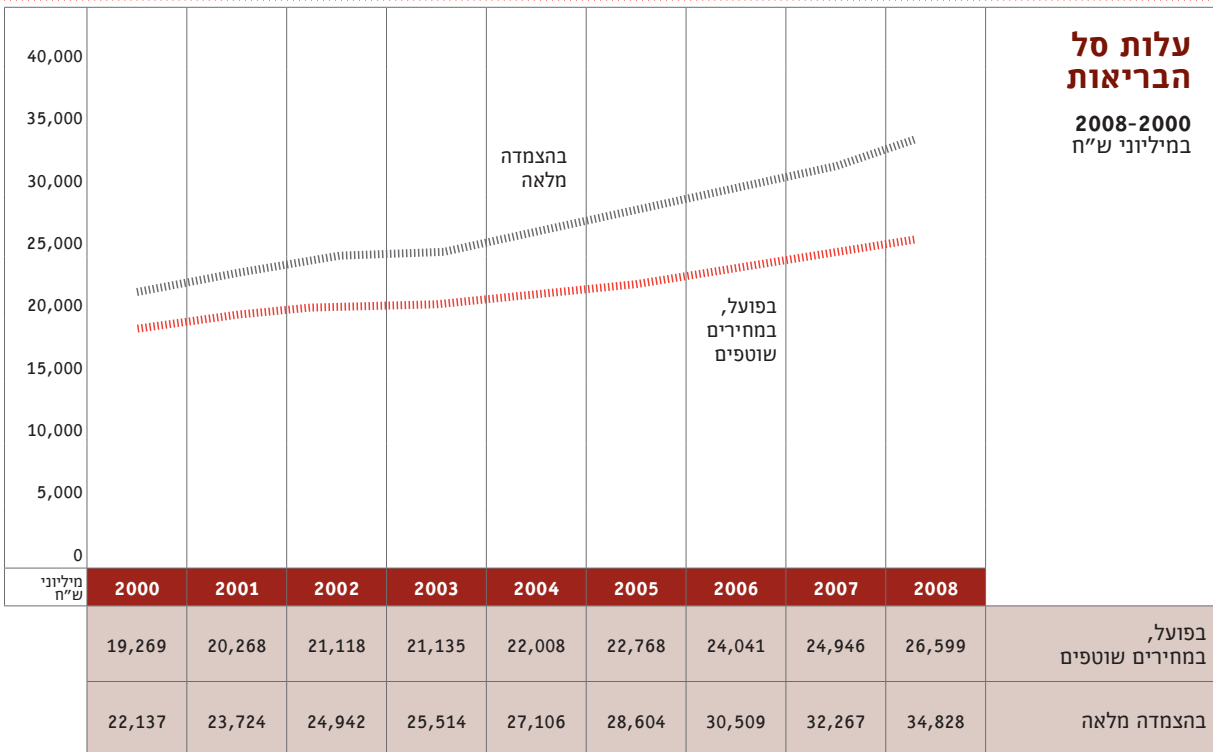
ב-2008 המשיך להתרחב הפער בין המימון הרצוי של סל שירותי הבריאות שמעניקות קופות החולים ובין המימון המצוי.

המימון הרצוי הוא זה הכולל עידכון ראוי של הסל, שנה אחר שנה, בהתאם לשינויים הדמוגרפיים, לשינויי המחירים ולשינויים הטכנולוגיים.

המימון המצוי הוא זה הקיים בפועל: למרבה הצער, חוק ביטוח בריאות ממלכתי משנת 1994 אינו כולל מנגנון של עדכון מלא וקבוע.

עלות סל הבריאות

2008-2000 במיליוני ש"ח

הערות: 1. עלות סל הבריאות בהצמדה מלאה - נתוני סל הבריאות חושבו על פי שלושה מדדים: שינוי דמוגרפי, שינוי טכנולוגי ושינוי במדד יוקר הבריאות. עבור כל אחד מהמדדים נבדק השינוי בו משנה לשנה.
 2. בסל הבריאות קיימים גם שינויים אחרים מלבד אלו שנסקרו כאן. שינויים אלו לא נלקחו בחשבון.
 3. הנתון של עלות הסל בהצמדה מלאה מראה לנו כמה אמור היה להיות בסל הבריאות בהשוואה לסל שנקבע בשנת 2000. כלומר, מה היה השינוי הכספי הדרוש בכדי לשמור על הרמה שנקבעה בשנת 2000.
 4. יש להשוות את עלות הסל בהצמדה מלאה לעלות הסל בפועל, במחירים שוטפים, בצורה זו אפשר לראות את הפער בין הנתון השוטף לבין מה שאמור היה להיות אילו היו מבוצעים השינויים שנסקרו לעיל.
מקור: מרכז אדוה, הצעת התקציב והצעת חוק ההסדרים 2010-2009: עדיין לא חזררים לרמה התקציבית של תחילת העשור, מצגת, יולי 2009.

מערכת הבריאות: הכפלת נטל התשלומים של משקייהבית

כל אלה מגדילים את הנטל המוטל על צרכני הבריאות.

בשנת 2000 עמד נטל כספי זה על 3.8 מיליארד ש"ח.

איך אנו יודעים זאת? פשוט – זהו סך ההכנסות של קופות החולים ושל חברות הביטוח המסחריות ממכירה של ביטוחים משלימים ומגבייה (בקופות החולים) של תשלומים עבור תרופות וטיפולים.

בשנת 2007 גדל הנטל הכספי על משקייהבית והגיע לסכום ל-7.0 מיליארד ש"ח.

כתוצאה משחיקת המימון הממשלתי של סל הבריאות גדל נטל המימון על צרכני שירותי הבריאות. כך, למשל, רק חלק מהתרופות החדשות הנחשבות כיעילות, שיצאו לשוק, הוכנסו לסל השירותים; תרופות אחרות נכללו בביטוחים משלימים, הנמכרים על ידי קופות החולים ועל ידי חברות ביטוח. מי שלא רוכש/ת ביטוח משלים אינו מקבל/ת הנחה בתרופות החדשות שלא הוכנסו לסל.

לא רק עבור תרופות נדרשים החולים לשלם, אלא גם עבור שירותים שונים ומגוונים. למשל, קופות החולים גובות כיום תשלומים עבור ביקור אצל רופאים מומחים ועבור בדיקות במכונים ובמרפאות חוץ של בתי-חולים.

הכנסות של קופות חולים ושל חברות ביטוח מתשלומים של משקייהבית מעבר לדמי בריאות

2008-2000

במחירי 2008, במיליארדי ש"ח

	2008	2007	2006	2005	2004	2003	2002	2001	2000	
במיליארדי ש"ח, במחירי 2008	2.2	2.2	1.9	1.7	1.7	1.5	1.3	1.2	0.9	הכנסות של קופות החולים ממכירת ביטוח משלים
	1.1	3.2	3.2	3.1	2.9	2.7	2.5	2.3	2.1	הכנסות של קופות החולים מהשתתפות של חברים עבור תרופות וטיפולים ¹
	1.6	1.6	1.5	1.4	1.1	1.0	0.9	0.8	0.8	הכנסות של חברות ביטוח מסחריות ממכירת ביטוח רפואי
	1.1	7.0	6.5	6.2	5.8	5.2	4.7	4.3	3.8	ס"ה הכנסות של קופות חולים (מעבר לדמי בריאות) וחברות ביטוח

הערות: 1. סעיף זה כולל הכנסות של קופות החולים משרותים במסגרת סל הבריאות (תרופות, תשלום לרופא, תשלומים רבעוניים שונים) וכן משרותים ותרופות שהם מחוץ לסל הבריאות. 2. הנתונים שלעיל אינם כוללים את ההוצאה של המבוטחים על ביטוח סיעודי.

מקור: עיבוד של מרכז אדוה מתוך נתונים שהתקבלו על ידי גף חשבונות לאומיים בלמ"ס.

שחיקת האוניברסליות והשוויוניות: יותר הכנסה, יותר ביטוח בריאות

ב־2008 נמשך הגידול בהוצאה של משקי בית על ביטוחי בריאות פרטיים ומשלימים. ההוצאה החדרשית של משקי בית בעשירון העליון גדלה מ־327 ש"ח ל־341 ש"ח וההוצאה של העשירון השני מ־73 ש"ח ל־82 ש"ח. בעשירון הששי, לעומת זאת, נרשמה ירידה קלה, שקשה להסבירה.

במהלך השנים 2000–2008 הוכפל משקל הביטוחים הנוספים בסך הוצאות משקי הבית על בריאות, מכ־17% ל־25%.

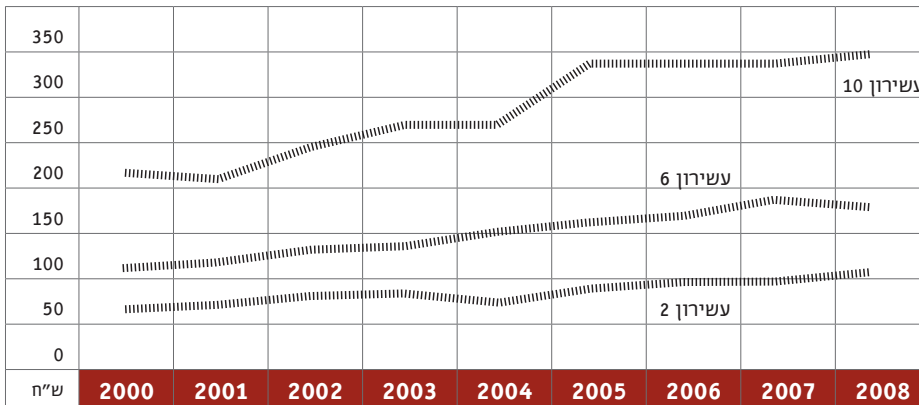
כולם שילמו יותר – אבל משפחות שהכנסתן גדולה יותר יכלו להרשות לעצמן לרכוש ביטוחים רבים ויקרים, בעוד שמשפחות מעוטות הכנסה יכלו לרכוש הרבה פחות.

הפער בין העשירונים השונים בולט במיוחד בכל הנוגע לביטוחים פרטיים:

ב־2008, משקי־בית בעשירון העליון רכשו ביטוחים פרטיים בסכום ממוצע של 173 ש"ח, בעוד שמשקי־בית בעשירון השני רכשו בסכום קטן פי עשר, לערך – 16 ש"ח.

יש לומר כי הסכנה הגדולה ביותר הטמונה בגידול בביטוחים הפרטיים והמשלימים היא, שתרופות וטיפולים חיוניים עלולים להיות מוסטים מהסל הבסיסי שכולם מקבלים, בתמורה למס בריאות, אל הביטוחים הפרטיים והמשלימים. מהלך שכזה יפגע בנגישות של כלל הציבור לתרופות ולטיפולים אלה.

צריך להוסיף כי הנתונים הללו הם ממוצעים עבור כל עשירון. הממוצעים מסתירים את העובדה שבעשירונים הנמוכים יש משקי־בית רבים שכלל אינם רוכשים ביטוחים נוספים.

סך ההוצאה של משקי־בית על ביטוחי בריאות משלימים ופרטיים

עשירונים 2, 6 ו־10, 2008–2000 לפי עשירוני הכנסה כספית נטו למשק בית בש"ח, במחירי 2008

עשירון	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
עשירון 2	10	7	13	15	3	7	16	16	16
פרטי	10	7	13	15	3	7	16	16	16
משלים	30	39	43	43	47	56	57	58	66
סך הכל	39	46	56	58	50	63	73	73	82
עשירון 6	31	21	29	32	35	41	49	54	42
פרטי	31	21	29	32	35	41	49	54	42
משלים	57	74	77	80	92	99	99	116	118
סך הכל	88	95	107	113	127	140	149	170	160
עשירון 10	104	86	112	128	119	181	178	161	173
פרטי	104	86	112	128	119	181	178	161	173
משלים	99	108	118	125	136	144	150	166	168
סך הכל	203	194	230	253	254	325	327	327	341

הערות: 1. ביטוח בריאות כולל ביטוח משלים בקופת חולים וביטוח בריאות מסחרי בחברת ביטוח. 2. הנתונים המוצגים לעיל מעגלים לכן תיתכן אי התאמה לנתוני הסך הכל. מקור: עיבוד של מרכז אדוה מתוך נתונים שהתקבלו מגן צריכה שבלמ"ט.

זאת, ההפרשות של משקי בית בחמישון השלישי גרלו ב־30% וההפרשות של החמישון התחתון ב־10% בלבד.

יש לזכור כי הממוצע מאגד משקי־בית שבהם איש אינו מפריש לקרן פנסיה יחד עם משקי־בית שבהם כן מפרישים. יש לציין עוד כי ביטוח פנסיוני רווח בקרב עובדים ועובדות מן המעמד הבינוני והגבוה, בעוד שבקרב מקביליהם במעמד הנמוך הוא רווח פחות.

ב־2008, משק בית בחמישון העליון הפריש לפנסיה ולתגמולים סכום חודשי ממוצע של 991 ש"ח.

כאותה שנה, משק בית בחמישון התחתון הפריש סכום חודשי ממוצע של 33 ש"ח.

רמת החיים של כל אחד מהם, בהגיע המפרנסים והמפרנסות לגיל הפרישה, תהיה שונה לחלוטין.

הלוח שלהלן מעלה עוד, כי במהלך העשור האחרון הגדילו משקי בית בחמישון העליון את הפרשותיהם לפנסיה ולתגמולים ב־71%; לעומת

פנסיה:

אי שוויון גם בדור הבא של הקשישים

